FLORICA DIMITRESCU

ELEMENTE JAPONEZE RECENTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Prietenei mele, Laura Vasiliu,
„la aniversară”

Din totdeauna, ţările îndepărtate de continentul nostru au exercitat asupra Europei o atracţie deosebită. Totul părea – şi era! –, în primul rând din cauza distanţelor geografice greu de parcurs, necunoscut, misterios; iar barierelor datorate „depărtării” li se adăugau şi cele ale sistemelor de scriere cu alfabete diferite: arab, ebraic, japonez…

Cu timpul însă, în special prin relatările din cărţile de călătorie şi apoi/sau în acelaşi timp prin relaţiile directe cu persoane venite de pe meleaguri îndepărtate, europenii s-au apropiat de ţările exotice şi au început să le cunoască obiceiurile, obiectele specifice etc., ceea ce a însemnat şi că o serie de elemente ale limbilor respective au început să aibă circulaţie în idiomurile europene, printre care şi în limba română.

În cele ce urmează ne vom ocupa de limba cea mai îndepărtată, geografic vorbind, de japoneză[1] şi de îmbogăţirea lexicului românesc cu elemente din Ţara Soarelui Răsare.

Cum şi unde se prezintă în română elemente ale vocabularului japonez? Mai întâi unele lexeme de origine japoneză au apărut indirect, în cărţi traduse dedicate Japoniei, apoi în scrieri ale unor călători, diplomaţi, ziarişti români (jurnale sau note de călătorie, reportaje sau articole) despre Japonia. Aici nu trebuie neglijată importanţa şcolii, a studiului istoriei Extremului Orient, în special la nivelul liceului, accesibil tuturor. În fine, elementele japoneze au putut pătrunde şi prin contacte directe, de exemplu cu spectacole de teatru date în turnee de

[1] *Primul dicţionar româno-japonez,* elaborat sub direcţia lui Radu Flondor, a apărut la Tokio în 1940, în 100 de exemplare, dintre care însă marea majoritate a dispărut o dată cu scufundarea vaporului cu care erau expediate în România la începutul celui de al doilea război mondial. În 1973 prof. Jorio Otaka l-a reeditat în cadrul „Cercului de limbă şi de cultură româno-japonez din Osaka”. Apărut în condiţii grafice excepţionale, acest *Dicţionar româno-japonez* reprezintă, după Takahru Mitsui – unul dintre autorii încă în viaţă din grupul de redactori din 1940 –, „o mare contribuţie la dezvoltarea schimburilor culturale între cele două ţări” (*Prefaţă*, p. V). Unele critici aduse acestei ediţii, ca şi unele sugestii pentru o nouă ediţie, în Dimitrescu, O., p. 585-587.

DACOROMANIA, serie nouă, V–VI, 2000–2001, Cluj-Napoca, p. 79–108

artiştii japonezi, cu „zile” sau „săptămâni” ale culturii japoneze în ţara noastră[2] etc. Un rol deloc neglijabil l-au jucat relaţiile economice şi tehnico-ştiinţifice între România şi Japonia. Totul s-a intensificat după Revoluţia din decembrie 1989, când au apărut multe cărţi scrise de români despre Japonia şi când contactele economico-ştiinţifice cu această ţară îndepărtată s-au înmulţit; bine cunoscuta grijă a japonezilor pentru c a l i t a t e nu a făcut decât să-i crească renumele bine meritat. Un singur exemplu: giganţii electronici Seiko şi Hitachi şi-au propus ca deviză „mai puţin de 500 de defecte la 1 000 000 de piese produse”! (Mod., p. 355). Se poate afirma, deci, că „ofensiva” industrială japoneză s-a făcut simţită şi în ţara noastră în ultimii 10 ani, ceea ce nu a rămas fără consecinţe şi pe plan lingvistic.

Înainte de a intra propriu-zis în subiect, aş dori să prezint experienţa mea în privinţa elementelor japoneze cu care m-am confruntat în viaţă. O fac cu conştiinţa că nu este un caz singular – în generaţia celor care au acum, în 2003, în jur de 70 de ani –, ci că şi alţi români au cunoscut, în general, unele cuvinte de origine japoneză cam în acelaşi fel (cu excepţia unor situaţii particulare asupra cărora voi atrage atenţia la locul cuvenit). Primul cuvânt de sursă japoneză pe care l-am cunoscut în copilărie (deşi este clar că pe vremea aceea nu eram deloc preocupată de „originea” cuvintelor, ci doar să le înţeleg sensul) a fost în casă, unde partea adultă femeiască din familie purta *kimonouri;* într-adevăr, în anii ’30 era moda acestui tip de capot (care, cel puţin la Bucureşti, se cumpăra „de gata”, de obicei) din mătase cu fond negru sau în culori pale, lila, bleu, vernil, de pe care se desprindeau mari flori, îndeobşte crizanteme, albe, galbene, roz. Ceva mai târziu, la începutul anilor ’40, se purtau bluzele cu mânecile croite „kimono”. Tot în anii ’40, la liceu, am învăţat la istorie despre *samurai* şi *bonzi,* despre *mikado* (termenul îl cunoşteam ceva mai dinainte, dar cu totul cu alt înţeles decât cel din „istorie”, din care provenea: era un joc cu beţişoare – mai târziu cunoscut tot sub un nume exotic, „maroco” – ce se găsea în toate magazinele cu jucării pentru copii) şi despre *harakiri,* un privilegiu rezervat nobililor japonezi. Despre unele tehnici sportive japoneze (*karate, jiu-jitsu*) am aflat din ziare sau din relatările de la radio sau, mai târziu, după anii ’60, de la TV. Apropo de TV: trebuie subliniat că are azi o imensă capacitate de a absorbi şi propaga în mediile cele mai diverse, în straturile cele mai profunde şi în colţurile cele mai îndepărtate, absolut toate „noutăţile” pe care le vehiculează. Făcând un „salt” în timp trebuie spus că printr-un serial TV se explică în special „fructuoasa” carieră a cuvântului japonez *shogun* (despre rolul – nu de puţine ori – nefast al TV, vezi N. Manolescu în R.lit., 47/1998, p. 1). Când în anii ’70 au început să vină trupe de teatru din Japonia, am urmărit spectacole de tip *kabuki* şi *nô,* deci am intrat în contact cu aceşti termeni direct şi nu printr-un i n t e r m e d i a r străin. Ceea ce urmează ţine însă de experienţa personală: în anii ’60 am deprins *ikebana* de la o persoană care o cunoscuse „de la sursă”, iar la

[2] Cf., spre exemplu, „Festivalul culturii japoneze”, desfăşurat la Bucureşti şi la Braşov între 10 şi 14 mai 2000.

cursurile de vară ale Universităţii Bucureşti am avut ocazia să întâlnesc mai mulţi studenţi japonezi de la care am aflat nu numai ce este un *saké,* dar şi că un adevărat *kimono* trebuie să aibă un *obi,* care însă niciodată nu însoţea kimonourile ştiute din copilărie. Situaţia prezentată aici demonstrează că am venit în contact cu termenii citaţi nemediat, fără intermediul unor cărţi, reviste etc., chiar dacă ei s-au fixat şi prin apariţia lor în diverse publicaţii. Astfel încât, după 1960, când am început să adun materialul lexical pentru DCR, am notat, din presa scrisă şi de la TV (despre impactul căreia asupra limbii am amintit mai sus), unele cuvinte de origine japoneză pe care mai înainte le ştiam, în special, din „auzite”.

Este poate interesant de observat că, din perspectivă cantitativă, dacă în DCR a fost înregistrat un număr redus de cuvinte de provenienţă japoneză timp de 20 de ani[3] (1960–1980) (şi anume termenii *amakudari, ikebana, karate, kogai, omozukai, tsunami, bunraku, joruri, shamisen, saké, keplon*), în următorii 20 de ani, dar cu precădere în ultimii 10, au fost consemnate aproape de 9 ori mai multe lexeme de sursă japoneză! Menţionăm că am păstrat criteriul din DCR de a înregistra noutăţile lexicale exclusiv din presă. Evident, dacă, în cazul în speţă, ne-am fi adresat cărţilor româneşti despre Japonia sau traducerilor din japoneză (direct sau printr-un intermediar european sau american), numărul de termeni japonezi ar fi crescut mult, dar am preferat să rămânem la mijlocul de comunicare cel mai răspândit.

Elementele japoneze înregistrate în limba română sunt, cu o singură excepţie – sufixoidul *-şima* –, de natură l e x i c a l ă: lexeme ce reprezintă cultura, civilizaţia, mentalitatea japoneză.

Iată, în cele ce urmează, inventarul cuvintelor de provenienţă japoneză[4] întâlnite în presă între anii 1960 şi 2000, grupate după criterii semantice (despre caracterul aleatoriu al acestui tip de clasificare, vezi lucrarea noastră *À propos des éléments italiens récents en roumain,* în RRL, XLII, 1997, nr. 5 – 6, p. 379-394), în ordine descrescătoare a frecvenţei:

1. Sport – arte marţiale

aikido s. (1990) – Artă marţială de origine japoneză creată în 1931, bazată pe mişcări de rotaţie ale corpului – vezi *karateka* (prin fr., it. *aikido*; PR 1961 „calea păcii”, L 2000, NZ „calea uniunii spiritelor”; Walter, A. Fr., p. 248, JDC; DN 3) (jap. *ai* „armonie, unire”, *ki* „suflu vital, energie”, *do* „cale”).

---

[3] Pentru cuvintele recent introduse în română din japoneză, vezi Dimitrescu, O., p. 586.

[4] Mulţumim şi pe această cale cercetătoarei franceze Dany Savelli pentru preţiosul ajutor dat prin explicaţii şi indicaţii bibliografice despre limba şi civilizaţia japoneză. De asemenea, gândurile noastre se îndreaptă cu gratitudine spre *La Maison de la Culture du Japon à Paris,* unde am întâlnit o ambianţă propice unei cercetări ştiinţifice. Din ţara noastră mulţumirile mele se adresează în special către profesorii Flavius Florea şi Andrei A. Avram, care mi-au dat o serie de explicaţii privitoare la viaţa şi la limba japoneză.

ippon s. – Punct decisiv în artele marțiale (judo, karate) – „În finala pentru locurile 1–4, F. W. 1-a învins prin *ippon* pe N. A.". Sp., 9 VIII 84, p. 4 (jap. *i* „punct care determină câștigarea competiției").

judo s. – Sport olimpic originar din Japonia – „Japonezul Jigoro Kamo, preluând elementele unui străvechi sport nipon, jiu-jitsu, a deschis prima școală de *judo,* într-o mică sală a unui templu celebru". Sc., 22 XII 1979, p. 5. „Cu doi ani în urmă, când eu nu reprezentam mare lucru în judo, vicecampionul mondial al categoriei m-a învins atunci prin nippon" (corespunzător cu K.O. de la box); Sc., 25 V 80, p. 5. Vezi și *judoka, koka*; pron. *iudo* sau *giudo* (prin engl., fr., it. *judo*; DHLFr 1931) (din jap. *ju* „suplu" și *do* „cale"; această tehnică de luptă, „arta delicateții, a concilierii", s-a creat în 1882 și s-a desprins din *ju-jitsu,* specific samurailor; Walter, A. Fr., p. 248; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2).

judoka s.m., f. „Sportiv care practică sportul judo – „… Șapte *judoka…* Din lotul selecționabililor români fac parte…" Sc., 4 V 83, p. 5. „Unul câte unul, *judoca* au apărut în sală echipați în kimonourile lor albe" Sp., 10 VII 84, p. 1; vezi și Sp., 9 VIII 84, p. 4. (pron. *iudoca* sau *giudoca*) (prin fr., engl., it. *judoka*; DHLFr, PR 1944; în engl. termenul mai vechi *judoka* – în care *-ka* desemnează profesiunea, ca și în *karateka* – a fost înlocuit cu *judoist, judoman* – BD 1969, s.v. *judoman;* DN3, DCR 2).

karaté s. – Metodă japoneză de luptă care face apel exclusiv la mijloace naturale atât la atac, cât și la apărare – „O femeie, bineînțeles, o femeie-detectiv, având grenade… înspăimântându-și adversarii la *karate,* vorbind cu ei autoritar, iar cu prietenii, iubiții și șerifii – feminin și mângâietor". R.lit., 18 IV 74, p. 17. „Ofensivă, împotriva cui? Împotriva imaginarilor R. P. și T. bătuți măr în ședințele de *karate*". R.1., 6 II 79, p. 2. (prin fr., engl., it. *karaté;* PR 1965, DMC 1960, BD 1968, DHLFr, DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2) (din jap. *kara* „gol, dezarmat" și *te* „mână").

karateka s. – Sportiv care practică sportul karaté – „Comisia de disciplină a federației l-a suspendat pe «căpitanul» cu pricina pe timp de 6 etape. Așteptăm și părerea colegiului de arbitri despre felul în care a reacționat arbitrul cu calități de *karateka*". Fl., 26 VI 87, p. 22. „Trei *karateka* au susținut cu virtuozitate – cred că nu exagerez prea mult că în *Aiki-do* nu au nici o șansă, chiar dacă ești «dotat» cu ciomege și cu săbii. În fine, elevii cunoscutului *sensei* Alios Gurschi au scos la iveală câteva din tainele *jiu-jits*-ului". Gaz. sp., 20 III 90, p. 2; vezi și *kata* (prin engl., fr., it. *karateka;* DHLFr, DPN, PR 1966, DN 3).

kata s. – Suită codificată de mișcări constituind un exercițiu de antrenament ce vizează puritatea gestului – „Mai întâi au intrat în arenă *karateka* din stilul *Shotokan* conduși de dr. ing. D.M. […] După un *kata* (exercițiu specific) cu întreg grupul, *senseiul* a fost pus la o încercare de mare dificultate: nu mai puțin de patru «adversari" care s-au năpustit asupra lui, intenționând, firește, să-i dea «lovitura de grație». Dar, cu o abilitate de mare maestru la care poate să ajungă oricine îndrăgește acest sport – D.M. i-a neutralizat pe dată, ropotele de aplauze răsplătindu-i îndemânarea. Tot din *Shotokan* un alt *sensei* apreciat, M.U. (4 Dan),

cu 18 *karateka,* a lăsat o frumoasă impresie nu numai pentru sincronizarea grupului în executarea dificilului *kata* prezentat, ci şi pentru un «număr» de senzaţie: ţigara din gura unui *karateka* a fost retezată într-o clipă cu piciorul, o lumânare a fost stinsă, tot cu piciorul, iar o ţiglă a fost prefăcută în ţăndări după o lovitură cu mâna goală. […] Demonstraţia de *Wushu* a fost deschisă de copilul M.B.” [..] Gaz. sp., 20 III 90, p. 1 (jap. *kata* „formă”).

koka s. „M.F. a câştigat pe rând întâlnirile cu cehoslovacul R.N. – prin «koka», olandezul B.S. – prin «yuko» şi iugoslavul F.L. – prin «koka»… Sc., 15 V 1982, p. 5. „Luptând cu dăruire şi ambiţie, M.F. a obţinut victoria la puncte (*koka*)” Sp., 9 VIII 84, p. 4. „Cel mai bine s-a prezentat D.D., învingător în finală prin „koka”. R.l., 19 XI 84, p. 7; vezi şi Sc., 8 VII 84, p. 5 (jap. *koka* „efect, colţ” M).

nippon s. (1980) – K.O. la judo – vezi *judo.*

sensei s. (1990) – maestru – vezi *karateka, kata.*

shotokan s. (1990) – stil de luptă karateka – vezi *kata.*

sumo s. – Luptă tradiţională japoneză legată de cultul shinto între concurenţi obezi – „După 20 de ani de activitate, Jesse Takamiyama, cel mai renumit luptător de *sumo* din Japonia, se retrage din competiţii. În vârstă de 39 de ani […] marele campion este originar din Hawai, fiind singurul sportiv străin care a ajuns să biruie niponii în tradiţionalul lor sport naţional! Nici nu a fost prea greu, de vreme ce Jesse are o alură impresionantă: 1,92 m şi 200 kg! Stabilit definitiv în Japonia şi numindu-se acum Daigoro Watanabe, marele campion de *sumo* va activa ca antrenor”. Sc.t., 4 VI 84, p. 5. „Putem vorbi despre *sumo* ca despre un sport?” Fl., 21 X 86, p. 23. „Greutatea medie a luptătorilor *sumo* este în zilele noastre de 153,9 kgr.”. D., 314/99, p. 15 (vezi şi Fl., 21 XI 86, p. 2; cf. fr., engl., it. *sumo* DHLFr) („transcrierea atestată din sec. XX a unui cuvânt japonez cu sensul «luptă» PR 1981, L 2000; DN 3).

sumotori s. – Sportiv (luptător) care practică sumo – „Privesc la coloşii dintr-o fotografie apărută de curând în «Paris Match». Mi se pare a fi candidaţi la un record al obezităţii care să fie înscris în celebra «Guiness Book»”. „Nu este aşa, deşi în textul care însoţeşte fotografia se arată că bărbaţii au în jur de 120 – 250 kg. Ei sunt practicanţii unui sport numit *sumo-tori,* ce-şi are originea în Japonia. A existat chiar un cult, cu o vechime de 2 milenii, practicanţii lui având parte de sanctuare sacre. Se pare că acest sport însemna pentru japonezi ceea ce înseamnă Turnul Eiffel pentru francezi”. Fl., 21 XI 86, p. 23 (prin fr. *sumotori* DHLFr, s.v. *sumo,* JDC, s.v. *sumo* şi *sumotori*).

tackwoado s. „Tot în cadrul acestei ediţii vor avea loc întreceri demonstrative, la baseball […], judo feminin […] şi *tackwoado*”. I.B., 10 IX 88, p 7.

yuko s. (1982), vezi *koka* (jap. *yuko* „efectiv, valid” M).

yusei-gachi s. „La gongul final, rezultatul a fost egal. Arbitrii au acordat decizia de învingător prin *yusei-gachi* (superioritate tehnică) lui W”. Sp., 9 VIII 84, p. 4.

wushu s. (1990), vezi *kata.*

O observaţie generală legată de terminologia sportivă: metodele japoneze de luptă sunt extrem de dure, dar numele lor duc cu gândul, îndeobşte, la întreceri

paşnice, elegante: *judo* „arta delicateţei, a concilierii”, *karaté* „lupta cu mâinile goale”, *aikido* „calea păcii”. Ceea ce înseamnă că între e x p r e s i e şi r e a l i t a t e a de pe „terenul” sportiv este o „anumită” distanţă!

2. Arte, literatură, spectacole

beni-e s. – Tip de stampă *ukiyo-e* – „Bijin (Curtezana) este o xilogravură de tip *beni-e*: doar placa de negru a fost trasă după o gravură în lemn, culorile fiind adăugate cu pensula”. R.lit., 37/96, p. 20 (format cu jap. *e* „pictură” JDC, s.v.).

bunraku s. – Teatru tradiţional de marionete – „Programul… include spectacole de teatru clasic japonez de tipul „kabuki”, „nô” şi „bunraku”, precum şi spectacole şi concerte”… R.lit., 9 IV 81, p. 22; vezi şi *shamisen* – 1974 (prin fr., engl. *bunraku;* BD 1968, JDC, s.v. *joruri*; DCR, DCR 2).

buto s. – Spectacol de balet de avangardă creat la sfârşitul anilor ’50, în care dansatorii sunt goi, cu capul ras şi corpul vopsit în alb – „O oră de iniţiere în dansul *buto* cu Hikane Otsubo”. R.lit. 40/96, p. 16 (prin engl., fr. *buto;* vezi Mod. 353, JDC, s.v.).

haiku s.n. – 1. Poezie de tip clasic japonez alcătuită din 17 silabe repartizate în trei versuri de câte 5, 7 şi 5 silabe – „Laconismul, economia extremă a *haiku*-ului nu poate fi comparată cu nici o virtute asemănătoare a vreunei specii lirice europene”. R.lit., 12 XII 74, p. 20. „Putem vorbi despre noi, aşadar, în graiul desenat al unui mare pictor japonez. Ca în *haiku*-urile tălmăcite, în pendulările cărora legăm două lumi cu aceleaşi fire ascunse, din desenele lui I. M. se poate citi o poezie a locului şi fizionomiilor româneşti”. R.lit., 10 IV 75, p. 1; vezi şi 4 X 79, p. 21 (vezi şi *spamku*); 2. (Despre texte în proză, scurte) de tipul *haiku*-ului – „Obsesia pentru concentrarea maximă a textului… m-a determinat să numesc textele lui Val Gheorghiu proze *haiku*” R.lit., 12/2000, p. 6 (prin engl., fr., it. *haiku;* BD, PR, DHLFr 1922; o contragere dintre jap. *haikai* şi *hokku;* la început jap. *haiku* a avut sensul „amuzament, glumă”; *haikai* este atestat la Paul Eluard în 1920 în titlul antologiei „Pour vivre ici, onze *haikais*”), JDC, s.v. *haikai (haiku)* (vezi revista „Haiku”, volumaşul *Haiku,* scriere şi traducere din limba japoneză de Cristian Smărăndescu, Bucureşti, 1994 etc.; DCR, DEX 2, DCR 2).

joruri s. (1974) – Naraţiunea în teatrul de marionete japonez – vezi *shamisen* – (la origine numele unei fete, *Joruri,* personaj dintr-o poveste populară din sec. al XV-lea; vezi JDC, s.v., DCR, DCR 2).

kabuki s.n. – Gen de teatru tradiţional japonez născut în sec. al XVII-lea, în care dialogurile alternează cu cântece şi balet. – „Atunci când un japonez abordează acest subiect – «Critica literară şi teatrul» – ar trebui poate să facă o expunere fie despre «*Kabouk*», fie despre «*Nô*». Într-adevăr, acesta reprezintă teatrul tradiţional japonez. Datând din epoca Edo, adică din secolul al XVII-lea, teatrul *Kabouki* reprezenta pe scenă fapte istorice, legende şi fenomene sociale. *Nô,* teatrul cu măşti, exista încă din secolul al IX-lea”. R.lit., 24 VII 84, p. 21. „Poate că nicăieri lumea samurailor şi a gheişelor nu este mai vie ca într-o sală de *kabuki*.

Originară din sec. XVII, această formă de teatru reprezintă o îmbinare a dansului, cântului şi artei scenice, interpretate exclusiv de actori bărbaţi, ce stăpânesc la perfecţie tehnica mişcării şi a declamaţiei, transmisă, de altfel, din generaţie în generaţie. Măştile, costumele, dramatismul poveştii şi al interpretării, marcate şi de sunetele grupului de cântăreţi la *shamisen*, flaut şi tobe, creează o atmosferă magică, atemporală". „22", 5/2000, p. 15; vezi şi 15/2000, p. 10; vezi *bunraku, kyogen, shingucki, nô* (1982) (scris şi *kabouki*) (prin engl., fr., it. *kabouki;* PR 1895, DHLFr, DPN 1957, J, p. 65-67; DEX 2, DCR 2) (format din jap. *ka* „poezie, cântec", *bu* „dans", *ki* „tehnică, artă").

karaoke s., adj. – Înregistrarea pe casete a muzicii fără cuvinte, destinată să acompanieze cântăreţi ocazionali, sistem devenit la modă în anii '70 – „Cei prezenţi au avut prilejul de a fi supuşi unor concursuri de întrebări «dure», de *karaoke,* de dans şi altele" Ev.z., 30 I 97, p. 8, „Se pare că au un succes nesperat concursurile *karaoke*" Naţ., 23 XII 98, p. 2 (prin fr., it. *karaoke;* PR 1985; Walter, A. Fr., p. 248, „play back" J., p. 103, JDC, s.v.) (din jap. *kara* „gol" şi *oke* „orchestraţie").

kyogen s. – Stil de teatru relaxant de tip farsă, jucat între piese *nô*, teatru foarte lung şi greoi. „Ia naştere acum şi teatrul *kabuki,* teatru comic, mai pe înţelesul tuturor, faţă de pretenţiosul şi adeseori plictisitorul teatru clasic *nô* (cu varianta lui comică *kyôgen*), care, pe lângă pletora de simboluri a fiecărui gest sau cuvânt, avea şi dezavantajul că o reprezentaţie dura foarte mult. Or, în evul mediu, în Japonia ca şi aiurea în lume, se naşte societatea în care timpul produce bani" (Jacques le Goff). R.lit., 37/96, p. 21 (JDC, s.v.).

mie s. – Moment din teatrul kabuki în care actorul rămâne nemişcat pe scenă. – „În momentele de maxim dramatism, mişcarea se suspendă şi actorul rămâne pentru câteva secunde nemişcat, într-o poziţie spectaculoasă şi cu o expresie a feţei de mare efect. Asemenea „poze", numite *mie,* sunt aplaudate la scenă deschisă". „22", 5/2000, p. 15 (JDC, s.v.).

mitate s. „Meritul principal al *ukiyô-e* este că se bazează pe *mitate,* o interpretare în registru popular a unor teme clasice". R.lit., 37/96, p. 20.

nô s., adj. – Dramă lirică tradiţională japoneză cu caracter religios. „Piesele lui… compuse în stilul tradiţional al teatrului *nô*". Cont., 11 V 79, p. 11. „Teatru *nô* (Cuvânt înainte, selecţie, traducere şi note de Stanca Cionca), Editura Univers." Sc. 24 XII 82, p. 4. „Succese ale teatrului românesc peste hotare: Opinii ale unor oameni de cultură despre teatrul românesc; Semnificaţii ale zilei internaţionale a teatrului; Teatrul *Nô* în Japonia modernă […]" Pr.R.TV, 26 III 83. „Nu poţi deveni un bun actor *Nô* fără o vocaţie profundă, cu respect şi veneraţie faţă de acest gen teatral care înseamnă: muzică, poezie şi dans. Actorul *Nô* foloseşte masca, spre deosebire de cei *Kabuki* care apelează doar la machiaj. Actorul *Nô* îşi exprimă sentimentele prin gesturi simple şi reţinute. El susţine spectacole de durată mai lungă şi mai complexe, în ce priveşte subiectul şi tehnica expresivă". R.lit., 4 VIII 83, p. 4. – „Datând din epoca Edo, adică din secolul al XVII-lea, teatrul *Kabuki*

reprezenta pe scenă fapte istorice, legende şi fenomene sociale. *Nô*, teatrul cu măşti, exista încă din secolul al IX-lea". R.lit., 24 VII 84, p. 21; vezi şi Săpt., 18 VI 82, p. 4, R.lit., 22 VII 82, p. 24, 9 II 84, p. 22, 16 II 84, p. 16 (vezi şi *kabuki, zen, kyogen, bunraku*) (prin engl., fr., it. *nô*; DHLFr, PR 1874; engleza a împrumutat termenul sub formele *noh* şi *nô* în 1871; vezi DHLFr, s.v.; NZ; DCR 2) (jap. *nô* „talent").

omozukai s. (1974) – Mânuitor principal în teatrul cu marionete japonez – vezi *shamisen* (DCR, DCR 2).

shingecki s. „Kabuki este considerat în Japonia «Vechiul teatru», avem însă şi un «Teatru nou». Dar acesta nu se înscrie în orientarea noului roman sau a noii filosofii. Nu este deloc avangardist, este un teatru modern. «Noul teatru», care în japoneză se numeşte *Shingucki,* este un teatru care a luat fiinţă încă din 1837, fiind influenţat de teatrul modern din Occident". R.lit., 24 VII 84, p. 21. (În text *shinguchi* – probabil o formă greşit transcrisă a cuvântului jap. *shingecki* – este alcătuit din jap. *shin* „nou" şi *gecki* „teatru", vezi JDC, s.v.)

spamku s. n. „Mulţi dintre abonaţii Internetului sunt pasionaţi de haiku. Până acum nimic deosebit. *Spam* e un produs alimentar roz şi gelatinos, obţinut din carne de porc, un fel de piftie. Unul dintre abonaţi i-a dedicat un haiku şi a provocat reţeaua la un concurs de *spamku*. Poeţi de toate naţionalităţile… au realizat pe Internet peste 4000 de *spamku*-uri. Patru poeme din cinci îşi bat joc de celebra piftie". R.lit., 36/96, p. 23 (probabil creaţie *ad-hoc*, glumeaţă, din *spam* şi *(hai) ku*).

ukiyo-e s. – Gravură ce reprezintă curtezane şi oameni de teatru – „*Ukiyo-e* înseamnă o prelucrare, o interpretare liberă a unor teme clasice" (sub formă de stampe)… Arta *ukiyo-e* („imagini ale lumii plutitoare") din *uku* „a pluti" şi *yo* „lume" apare în epoca Edo (1615–1868) şi este strâns legată de dezvoltarea specific medievală a oraşelor". R.lit., 37/96, p. 20. Vezi şi *mitate* (J, p. 78-79, JDC, s.v.; pentru *e* vezi *beni-e*).

3. Îmbrăcăminte

fuku s. – Veşmânt – „[Lui Miyake] nu-i place să fie numit stilist, ci fabricant de îmbrăcăminte. Spune despre creaţiile sale: «În Japonia avem trei cuvinte, *yofuku*, care înseamnă haine occidentale, *wafuku*, care înseamnă haine japoneze, şi *fuku,* care înseamnă bună dispoziţie. Dacă mă întrebaţi ce fac, răspund nici *yofuku*, nici *wafuku*. Eu fabric buna dispoziţie»". „Curentul", 7–8 XI 98, p. 19 (prin fr. *fuku,* DHLFr) (jap. *fuku* „veşmânt, uniformă", M).

koshi-maki s. „În oraşe, femeile poartă două şorţuri scurte în jurul şalelor (*koshi-magi* şi *suso-yoke*) peste care se pune cămaşa şi kimono-ul sau kimono-urile, legate cu o panglică subţire (Shita-jime). Peste acestea se leagă o eşarfă mare (obi) care este principala podoabă a costumaţiei. Pentru a sta întins la spate, obi este înfăşurat pe un fel de pernuţă (obi-age), iar jos este legat cu o altă panglică frumos colorată (obi-dome)". R.lit., 7/96, p. 21.

obi s. (1996) – Centură lată şi lungă care se pune la mijloc, peste kimono – vezi *koshi-maki* (prin fr., engl., it. *obi;* PR 1551).

obi-age s. (1996) – Pernuță pe care este înfăşurat obi – vezi *koshi-maki.*

obi-dome s. (1996) – Panglică colorată care leagă obi – vezi *koshi-maki.*

shita-jime s. (1996) – Panglică ce leagă kimonoul – vezi *koshi-maki.*

suso-yoke s. (1996) – Şorț scurt purtat în jurul şalelor – vezi *koshi-maki.*

yofuku s. (1998) – Haină de tip occidental, mai precis, european; vezi *fuku* (DHLFr jap. *yo* „Europa", „Occident", *yofuku* „rochie" Le H, p. 996)

wafuku s. (1998) – Haină tradițională japoneză, kimono somptuos – vezi *fuku* (JDC, s. v. *kimono*).

4. Viața de toate zilele

aokan s. – „Zeci de mii de zilieri care dorm în aşa numitele *aokan*-uri (parcuri) sau *doyas,* cuburi fără ferestre, supraetajate, pentru folosința unei singure persoane (UPI)". R.l., 2 X 82, p. 6.

bijin s. f. 1996 – Curtezană, femeie frumoasă – vezi *beni-e* (jap. *bijin* „femeie frumoasă").

gohei s. „Ceea ce reprezintă un semn distinctiv al sanctuarelor shintoiste este porticul numit *Torii,* de formă caracteristică, reprezentând doi stâlpi verticali de lemn, piatră sau bronz, uniți în partea de sus de alți doi stâlpi orizontali, cel de deasupra având capetele curbate spre cer. De această poartă atârnă o frânghie de pai de orez (*shimenawa*) şi fâşii de hârtie albă *(gohei),* marcând limita incintei sacre". „22", 5/2000, p. 15.

hibakusha s. – Termen datând din 1945 pentru a-i desemna pe supraviețuitorii bombardamentelor nucleare, iradiați sau nu de acestea – „Noi, aceşti *hibakusha* (cum sunt numiți acolo cei atinşi de holocaustul nuclear), nu putem uita suferințele". Fl., 1 VIII 82, p. 22; „Konishi este un *kibakusha*. Astfel sunt numiți supraviețuitorii bombardamentelor atomice de la Hiroshima şi Nagasaki". R.l., 27 XII 83, p. 6. „Fapt este că astăzi *hibakusha* este unul din cuvintele limbii japoneze cu cea mai întinsă arie de cunoaştere pe toate continentele. *Hibakusha* înseamnă «supraviețuitor al bombardamentelor atomice»". R.l., 13 VIII 85, p. 6; vezi Sc., 12 XII 84, p. 6 (scris şi *kibakusha*); vezi şi *terrashima* (prin engl. *hibakusha,* BD 1970, JDC, s.v.; DCR 2).

gin s. – „Cartierul *Ginza* este replica japoneză a renumitei Champs Elisée. Zona are o tradiție comercială de secole, aici fiind pe vremuri birourile pentru controlul pieselor de argint, numit *gin* în japoneză". „22", 5/2000, p. 16 (jap. *gin* „argint", *Ginza* „sediul argintului", DJC, s.v. *ginza*).

koroshi s. – „În orice caz, un lucru este sigur, parlamentarii sunt departe de fenomenul numit în Japonia «*koroshi*», aşa-numita moarte din cauză de prea multă muncă. Este vorba despre o altă educație". R.l. 25 IV 2000, p. 3.

nisei s. (1985) – Persoane născute dintr-o căsătorie mixtă, dintre un/o japonez/ă şi un/o străin/ă, a doua generație (de obicei, de emigranți sau ai supraviețuitorilor bombardamentelor atomice); vezi *terrashima* (JDC, M).

tatami s. – 1. Rogojină tradițională japoneză care servește drept pat – „Am așezat-o pe *tatami:* corpul a început să-i tremure convulsiv". Sc., 28 VII 74, p. 7. „Locuințele stau mărturie a acestui dualism: camere cu tot confortul lumii moderne, dar și cu obișnuitele așternuturi direct pe *tatami*". „22", 5/2000, p. 16; 2. Spațiu strict delimitat pe care se desfășoară unele întreceri sportive tradiționale japoneze (de exemplu judo) – „[…] ieșirile de pe *tatami,* indiferent de motivație […] vor fi penalizate". Sp. 25 II 85, p. 4. „Arbitrul de pe «tatami» a fost «contrazis» de câteva ori de arbitrul de scaun". Fl., 7 X 88, p. 2, vezi și *judoka.* 3. (rar) Covoraș din pai pentru plajă – „Am cumpărat un *tatami* bej" (prin engl., fr. *tatami*; PR 1904, L 1960, DHLFr, de la jumătatea sec. XX; în engl. este atestat din 1614; cf. C. Lupu, în SCL 6/82, p. 50; DCR, DCR 2).

shimenawa s. (2000) – Frânghie alcătuită din pai de orez – vezi *gohei.*

tsunami s. n. (geol.) „O serie de valuri seismice, cunoscute sub numele de *«tsunami»* și a căror înălțime depășește adesea 30 metri, s-au abătut marți asupra coastei de est a insulei Hokkaido". R.l., 12 VI 75, p. 6. „[…] în vederea prevenirii catastrofelor pricinuite de mult temutele «*tsunami*» – uriașele valuri iscate de cutremure care, o dată ajunse la țărm, provoacă grave distrugeri și mari inundații". R.l., 23 XI 76, p. 6. „Un cutremur de pământ având magnitudinea de 7,3 grade Richter s-a produs duminică, în Japonia. […] Autoritățile japoneze au avertizat populația că există pericolul ca litoralul să fie afectat de valurile uriașe cunoscute sub numele de «tsunami» care apar în urma unor astfel de seisme". R.l., 22 III 82, p. 6. (fig.) „Un fel de *tsunami* al munților… Un spectacol înfricoșător și fascinant totodată. Așa descrie avalanșa celebrul Edmund Hillary, cuceritorul Everestului". I.B., 5 I 87, p. 4. „Anul acesta a fost un veritabil *tsunami,* un record absolut. Numai la categoria romane au apărut 511 titluri noi". R.lit., 39/99, p. 24; vezi și R.l., 28 V 98, p. 6, Sc., 5 III 81, p. 5, Cotid., 21 VII 98, p. 11; (pron. *țunami*) (prin fr., engl., it. *tsunami*; PR 1915, DHLFr, din jap. *tsu* „port" și *nami* „val(uri)") (cf. JDC, s.v.; DN 3, DCR, DCR 2).

5. Obiceiuri

batakusai s. „Haruki Murakami este un *batakusai (pute-a-unt,* termen care desemnează pentru japonezi, care nu consumă lactate, un străin). În romanele lui se mănâncă steaks, pizza și spaghetti, se ascultă Rossini, Ella Fitzgerald și Jim Morrison, apare decorul și civilizația occidentală. Japonezii nu-l mai considerau de-al lor". R.lit., 15/97, p. 2 (jap. *bata* „unt" M, Le H, p. 995).

cha no yu s. „Spectacolul a vrut să prezinte multe în puțin timp. Începutul a dezorientat oarecum publicul, care nu știa ce colț al scenei să urmărească. În stânga se pregătea ceaiul, conform tradiției ceremoniei ceaiului *(cha no yu),* în dreapta erau serviți musafirii, într-un colț se aranja o *ikebana,* iar în celălalt se cânta la *koto* (un fel de liră, împrumutată din China și perfecționată în prima jumătate a secolului al șaptesprezecelea de către Yatsuhashi, considerat părintele muzicii japoneze moderne)". R.lit., 37/96, p. 20 (jap. *cha* „ceai", *yu* „apă caldă").

ikebana s.f. – Artă japoneză de a aranja florile – „Popularitatea tot mai mare de care se bucură în lume *ikebana* – arta florală japoneză. Peste patru milioane de niponi practică *ikebana* în cadrul a patru şcoli mai importante". R.l., 6 VI 79, p. 6. „Teshigawara a popularizat în Japonia secolului nostru tradiţionala artă a „*ikebanei*", apărută, de fapt, în secolul XV". Cont., 28 IX 79, p. 16. „De altfel, aranjamentul floral (*ikebana* – din *ikeru* „a înfige" şi *hana* „floare") îşi are propria filozofie pe care japonezii şi chinezii o respectă cu sfinţenie. Pentru a învăţa să aşezi florile în vază este necesară o pregătire îndelungată şi asiduă, pentru că *ikebana* este, până la urmă, un act artistic. Fiecare şcoală îşi urmează principiile fixate de maestrul-iniţiator şi îşi transmite tehnicile în cel mai mare secret numai discipolilor ei. O compoziţie florală trebuie să cuprindă trei rămurele, din care cea mai lungă este înfiptă, în general, în mijloc şi lăsată să se îndoaie, jumătate din lungimea celei de a doua este ramificată pe o parte, iar un sfert din cea de a treia pe cealaltă parte. Pentru a se obţine îndoirea exactă a rămurelelor, tulpinile sunt încălzite deasupra unui vas cu jăratic sau prinse în poziţia adecvată cu fire sau cu alte astfel de artificii". R.lit., 37/96, p. 23; vezi şi R.1., 11 IX 79, p. 6, R.lit., 19 III 81, p. 4, Săpt., 6 I 84, p. 2; vezi şi *cha no yu, zen.* Fig. „Aurel Rău practică, în fond, o *ikebana* poetică". R.lit., 19 III 81, p. 4 (prin fr., engl., it. *ikebana* BD 1966; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2).

kamikaze s. m. 1. „S-au scris sute de pagini despre războiul mondial. Elemente fanatice îmbarcate în proiectile anume construite, aceşti războinici sinucigaşi aveau misiunea să ghideze arma respectivă spre cea mai apropiată ţintă, unde, provocând explozia, urmau să fie «înmormântaţi» în apele oceanului planetar". „Probabil că strategii şi experţii SUA în înarmarea Cosmosului nu sunt străini de metodele şi procedeele *kamikazilor*". I.B., 7 XII 85, p. 8. 2. Fig. Sinucigaş – „[M. Botez] denunţase public regimul [în străinătate, la «Europa liberă»], cu singura condiţie (de *Kamikadze!*) să nu-i fie difuzate declaraţiile decât după reîntoarcerea sa fizică în ţară!" D., 148/95, p. 15; vezi şi 191/96, p. 13 (prin engl., fr., it., *kamikaze*; PL 1944–1945, PR, DMC 1950, DHLFr 1953; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2). (Din jap. *kami* „dumnezeu, maestru" şi *kaze* „vânt", „vânt divin", la origine taifun providenţial care a distrus flota de invazie mongolă în 1274 şi 1281 şi a salvat Japonia de la o invazie iminentă (JDC)). La sfârşitul celui de al doilea război mondial însemna „avion încărcat cu exploziv care urma să explodeze căzând în picaj pe vapoarele americane". Al doilea sens se întâlneşte în mai multe limbi; de observat că tânărul scriitor francez Marc-Edouard Nabe a publicat recent, în anul 2000, un foarte voluminos „jurnal-roman" intitulat *Kamikaze,* în care îşi „predă" viaţa cititorilor.

okiya s. „Studentele intrau într-o «*okiya*» (casă de gheişe) la vârsta de 15 ani, pentru ca timp de 5 ani să înveţe poezia, caligrafia, muzica la «shamisen» (instrument cu trei coarde) şi bunele maniere". R.l., 30 XII 94, p. 11 (JDC, s.v. *geisha*).

seppuku s. – Sinucidere rituală prin spintecarea pântecului printr-o mişcare dublă, de la stânga la dreapta şi de la dreapta la stânga, la origine privilegiu al

samurailor condamnați la moarte, hara-kiri – [Marele scriitor Mishima făcea] „perpetue repetiții pentru un sfârşit de samurai: sinucidere publică – respectiv un *seppuku* – precedată de un discurs… ținut în fața unei garnizoane". R.lit., 30 V 85, p. 21; (greşit extrapolat) „A.C. şi-a făcut *sepuku* pentru că îl cicălea nevasta. Aflat sub influența alcoolului, bărbatul a încercat să se sinucidă, înjunghiindu-se cu un cuțit în dreptul inimii". Ev.z., 9 VII 97, p. 12, vezi şi R.lit., 8/2000, p. 17 (scris şi *sepuku*) (prin fr. *seppoukou* DHLFr 1873, s.v. *hara-kiri,* PR „către 1950", MC 1980, s.v. *shogunal,* Walter, A. Fr., p. 249: „*seppoukou* este un termen mai oficial decât *hara-kiri*"; de fapt astăzi *hara-kiri* este considerat în jap. un cuvânt vulgar; Walter, A. Fr., p. 250, MD enc., s.v. *hara-kiri* (jap. *se* „a tăia" şi *puku* „pântece" Walter, A. Fr., p. 250).

ninja s., adj. – Oameni antrenați special pentru spionaj şi atentate – „[…] mai puteau fi văzuți flăcăii de la USPP împachetați în veste antiglonț […] Au putut fi văzute şi câteva «țestoase», temuții soldați *ninja*". R.I., 3 – 4 X 92, p. 1. „O bandă de patru indivizi, costumați în *ninja,* terorizează pătura bogată a municipiului Târgu-Mureş". Ev.z., 3 XI 94, p. 2. „Prima lovitură de sabie *ninja* dată în centrul Capitalei între X şi Y". Expr. Mag. 10/95, p. 2; vezi şi R.l., 17 VIII 93, p. 10 (la origine, „mercenar în serviciul împăratului japonez"; răspândit prin desenele animate în care apar broaştele țestoase Ninja) (prin fr. (tortues) *ninja* Le P, p. 192, JDC, M).

yakuza s., adj. – 1. Gangster, mafia japoneză alcătuită din indivizi grupați în asociații secrete care s-au îmbogățit din exploatarea jocurilor de noroc, a bordelurilor etc. – „Gangsterii experimentați ai faimoasei mafii japoneze «*Yakuza*» sunt puternic implicați în traficul de droguri…" I.B., 14 XII 83, p. 8. „*Yakuza*. Nick se vede prins între forțele de poliție americane şi nipone pe de o parte, care-l acuză de trădare, şi mafia japoneză". Naț., TV, 19–25 IX 97, p. 28). 2. (cinem.) „Noul său film, intitulat *Yakuza* (cuvânt japonez care înseamnă gangster, dar indică deopotrivă şi filmele cu gangsteri) vine să întărească demonstrația… Idol al spectatorilor de filme *yakuza,* cel mai popular actor din Japonia, Takakura, joacă îndeobşte fără nuanțe". R.lit., 7 II 75, p. 20. „*Yakuza* este un gen de filme deosebit de gustate de publicul japonez. Spre deosebire de producțiile similare occidentale… *yakuza* are un caracter profund mobilizator, propunându-şi să demonstreze că actele antisociale, goana după înavuțire pe calea crimei sunt sortite eşecului". Sc., 25 III 75, p. 7; vezi şi Naț., 27 II 98, p. 10 (prin fr. *jakuza* PR 1985, Le P, p. 168, 192–193, JDC din jap. *ya* „8" la jocul de cărți, *ku* „9" şi *za* „3", *yakuza* fiind considerat perdant la jocul de cărți) (Le P, p. 168, 192–193; DCR, DCR 2).

6. Alimentație

keplon s. „Sub denumirea de *keplon* o firmă japoneză a lansat un conservant pentru produse alimentare de o factură cu totul nouă. Principalul său avantaj asupra conservanților convenționali constă în faptul că permite menținerea calităților originale ale alimentelor". R.l., 14 VII 75, p. 6 (DCR, DCR 2).

saké s.n. (1994) – Băutură alcoolică japoneză obținută prin fermentarea orezului – „Washingtonul n-a avut trecere în fața băuturii mortale *sake,* făcută din orez”. Expres, 30/94, p. 15; vezi şi *okiya* (prin engl., fr., it. *saké*; în DHLFr *saqué* (1667), *sakki* (1710), *saké* (1863 PR)) DN 3, DEX 2 (jap. *saké* „alcool în general” Le H, p. 995).

sashimi s. „Străzile sunt invadate de mirosurile exotice ale localurilor cu tradiționalele meniuri japoneze, bazate pe orez şi peşte crud: *sushi, sashimi, tempura* etc.” „22”, 5/2000, p. 16; vezi *sushi* (prin engl., din 1893, fr., PR 1970).

sushi s. „Foarte răspândit este aşa-numitul *sushi*: cilindri mici de orez fiert înveliți într-o algă, la mijloc o legumă (castravete), deasupra icre de Manciuria, felii de peşte crud, creveți, fructe de mare”. „22”, 3–9 XII 92, p. 16; „A devenit o adevărată manie: *sushi* de peşte (peşte crud)”. As., 253/97, p. 3. Vezi şi *sashimi* (prin fr., engl. *sushi,* de la jumătatea sec. XX; PR 1979).

tempura s. (2000) – Fel de mâncare japonez pe bază de orez, de peşte crud şi de legume – totul prăjit; vezi *sashimi* (la origine pare a fi o formă coruptă a cuvântului portughez *tempero* „bucătărie, pregătire”, acest fel de mâncare fiind transmis în Japonia de misionarii portughezi în sec. al XVI-lea); vezi JDC, s.v., Le P, p. 201; după J, p. 106, *tempura* se explică din lat. *quatuor tempora* „cele patru perioade din an când catolicii portughezi nu mâncau carne”; în Le H, p. 249 se explică prin port. *temporas* „timpul când se posteşte de patru ori pe an”, ceea ce pare a fi explicația reală.

7. Construcții

doyas s. (1982) – Tip de locuință pentru o persoană, supraetajată, sub formă de cub fără ferestre – vezi *aokan.*

ryotei s. – Restaurant în stil japonez de categoria cea mai înaltă – „O dată cu schimbările sociale şi cu recesiunea economică, au scăzut simțitor şi cererile de dineuri cu gheişe în restaurantele exclusive, celebrele *ryotei* cu prețuri astronomice, acum «ajustate» la cererea pieței”. R.l., 30 XII 94, p. 11 (Le P, 201, J, p. 92, 100, EJ) (jap. *ry* „bucătărie”, care apare, de exemplu, în *kaiseri ryori* „bucătărie de mare clasă”).

ryokan s. „Eram interesată îndeosebi de Japonia tradițională şi, aşa cum am sperat, cele două nopți petrecute într-un *ryokan* (hotel japonez) şi respectiv într-o familie de lângă Kochi, mi-au relevat aspecte inedite ale vieții cotidiene japoneze”. „22”, 5/2000, p. 16 (J 104, EJ) (jap. *ryo* „călătorie”, *kan* „loc”, Le H) (De remarcat că *ryokan* este termenul vechi în jap., alături de care apare şi neologismul *hoteru,* din fr. *hotel* M.)

torii s. (2000) – Tip de portic, cu o formă specifică, al sanctuarelor shintoiste – vezi *gohei* (prin fr. *torii,* PR 1930, „portic ornamental al templelor japoneze shintoiste”).

8. Credințe

kami s. „Vechi cult popular, bazat pe venerarea unor zeități naturale, cosmice şi eroice numite *kami,* devenit religie oficială în 1871, când a fost ataşat cultului

imperial, shintoismul a marcat profund mentalitatea japoneză, prin respectul pentru natură, împărat şi comunitate, prin cultivarea simplităţii şi a curăţeniei". „22", 5/2000, p. 15 (prin engl., fr. *kami,* PR 1845) (jap. *kami* „divinitate").

koan s. n. „Spune-mi ce chip aveai înainte de a se fi născut strămoşii tăi? – aşa sună una din «ghicitorile», cu sau fără răspuns, pe care filozofia orientală le numesc *koan*". L, 28 II 80, p. 28 (JDC, s.v. *koan* „absurd, paradox").

shinto s., adj. – Shintoism, religie oficială a Japoniei până în 1945, dată şi după care a rămas foarte influentă în stat – „Oficianţii cultului *shinto*… fac afaceri prospere cu pomul tuturor făgăduinţelor". R.1., 11 VIII 83, p. 6. „În toate templele budiste acelaşi ritual este foarte asemănător cu ceremonialul shintoist, doar că într-un sanctuar *shinto* trebuie să baţi de două ori din palme pentru a-l chema pe Buddha". „22", 5/2000, p. 16; vezi *shogunal*, *yamabushi* (prin fr., engl. *shinto*; PR, PL 1765, DHLFr 1904) (jap. *shinto* „calea zeilor").

yamabushi s. m. – Cel care se culcă în munţi – „Anual în Japonia, la Muntele Takao, are loc festivalul mersului prin flăcări… El a fost introdus de călugării Shinto, astăzi adepţii acestui cult numindu-se *Yamabushi*". Naţ., 4 IV 2000, p. 11 (vezi JDC, s.v. *yama* „munte").

zen adj., s. „Budismul a adăugat noi virtuţi morale: mila, modestia, forţa, dorinţa de pace şi armonie. Din mulţimea de secte budiste, cel mai mare impact l-a avut doctrina *Zen,* introdusă în sec. XII – XIII, care punea accent pe meditaţie, pe «deschiderea largă a ochiului spiritual». Îmbrăţişat de samurai, Zen-ul a fertilizat arta japoneză – arhitectura, grădinăritul, pictura de peisaj, teatrul Nô, ceremonia ceaiului, Ikebana etc." „22", 5/2000, p. 15 (prin engl., fr., it. *zen*) PR, DHLFr 1895, JDC, s.v. (jap. *zen* „linişte, meditaţie").

9. Muzică

biwa s. – Tip de lăută chineză introdusă în Japonia în epoca Nara, folosită în muzica tradiţională – „A urmat un concert cu instrumente tradiţionale: *koto, biwa, samisen* – adeseori pronunţat *shamisen* (instrument care mai este numit şi „trei corzi" şi care era favoritul fetelor din clasele de jos ale societăţii. Se pare că a fost adus din Manila în preajma anului 1700) – *shakuhachi* (un fel de fluier), în interpretarea virtuoză a membrilor formaţiei Academiei Yanai. Acest moment al concertului a fost cel care a încântat cu adevărat publicul". R.lit., 37/96, p. 21; prin fr. *biwa*; PR 1895, NPD, JDC.

koto s. (1996) „Tip de chitară japoneză cu 13 corzi de mătase". Vezi *biwa, cha-no-yu*; vezi şi A., 6 V 2000, p. 3 (prin fr. *koto,* JDC, s.v., M).

shakuhachi s. (1996) „[…] un tip de flaut utilizat în Japonia". Vezi *biwa* (prin engl. *sha kuhachi,* BD 1970; M).

shamisen s. „Bunraku – teatrul de marionete constituie unul din aspectele cele mai interesante ale artei dramatice japoneze. El are trei elemente de bază: «joruri» – naraţiunea, «*shamisen»* – muzica unui instrument cu coarde originar din Okinawa, şi marionetele… Mânuitorul principal, denumit «Omozukai», face să

funcţioneze mâna dreaptă a marionetei şi susţine cu braţul stâng întreaga greutate a acesteia (cam 19 kg)". R.1., 1 VIII 74, p. 6; vezi şi A., 6 V 2000, p. 3 [pron. *şamisén*], scris şi *şamisen*); vezi *biwa, kabuki, ryotei* (prin fr., engl. *shamisen* PL; DCR, DCR 2).

10. Sănătate

itai-itai s. „La fel ca majoritatea metalelor grele, cadmiul poate deveni nociv când pătrunde în organism. Cel mai cunoscut exemplu de intoxicare în masă cu cadmiu, petrecut în Japonia, este maladia «*itai-itai*», denumită astfel după strigătele de durere ale bolnavilor ale căror oase, din cauza unui proces de decalcifiere, se rupeau spontan la cea mai mică apăsare". Sc., 21 X 82, p. 5 (prin engl. *itai-itai,* BD 1971; JDC, s.v. *minamata*) (jap. *itai!* „mi-e rău, mă doare foarte tare").

moxa s. „În R.D.P. Coreeană a fost pus la punct un modern aparat medical electronic portativ, destinat aplicării unor procedee terapeutice tradiţionale: acupunctură, *moxa* (procedeu terapeutic japonez), ventuze, masaj etc., tratamente care se efectuează pe fondul unei stimulări speciale. Prin aplicarea concomitentă a mai multor procedee terapeutice tradiţionale, durata tratamentului este scurtată la jumătate, în timp ce eficacitatea acestuia creşte în mod apreciabil". I.B., 2 III 88, p. 4 (prin engl., fr. *moxa*; BD, PR 1677, DHLFr 1694, L); din jap. *mokusa, moksa,* contragere între *moe* şi *kusa* „iarba care arde"; termenul a fost adus în Europa sub forma *moxa* de doctorul olandez Busshot, care lucrase în Batavia (azi Djakarta), L; DN 3.

kogai s. „Această nouă formă de democraţie pe care o constituie mişcările de cetăţeni [în Japonia] este în fapt legată de un singur cuvânt: *kogai* (poluare). Din 1970, acest cuvânt este prezent pe prima pagină a tuturor ziarelor, în timp ce cu un deceniu mai înainte nu figura decât în dicţionarele de specialitate". Sc., 26 XII 74, p. 3; prin engl. *kogai;* BD 1970 (DCR, DCR 2).

minamata s. f. (med.) Otrăvire prin mercur – „Boala *Minamata* – reprezentând în esenţă o dereglare gravă şi ireversibilă a sistemului nervos în urma consumării de peşte contaminat cu mercur – a provocat, până în prezent, în Japonia moartea a peste 150 de persoane". Sc., 25 XI 75, p. 6. „28 la sută din peştii prinşi în Rin conţin mercur… (Se reaminteşte în acest timp ce s-a întâmplat la *Minamata,* în Japonia, unde s-au înregistrat 107 morţi, 800 de bolnavi şi cazuri grave de malformaţii la nou-născuţi în rândul populaţiei care se alimentează cu peşti din golful cu acelaşi nume, poluat cu mercur…)" Sc., 7 IX 77, p. 6; vezi şi R.1., 30 X 75, p. 6, 24 XI 75, p. 6 (prin engl., fr. *minamata,* de la numele portului jap. *Minamata;* BD 1971, Le P 174. JDC, s.v.; DCR, DCR 2).

11. Conducere, administraţie

amakudari s. „Practica «*amakudari*», care constă în a «paraşuta» un funcţionar de stat într-un post-cheie de larg interes pentru monopoluri este curentă în Japonia". Sc., 16 III 74, p. 8 (JDC, s.v.; jap. *amakudari* „căzuţi din cer").

shogun s. m. – În Japonia, casta dictatorilor militari din sec. XII – XIX, care au constituit adevărate dinastii; în română: 1. „şef, patron, boss al unei organizaţii nu rareori criminale” – „Oamenii *şogunului* în pragul infarctului” R.1., 18 II 94, p.1. „*Shogunul* se destăinuie” R.l., 26 II 94, p. 14; vezi şi R.1., 17 II 94, p. 1; 2. (ca poreclă) „dl. C.M., zis *Shogunul,* a fost învoit, părăsind arestul poliţiei, pentru a participa la funeraliile mamei sale” R.l., 14 II 94, p. 16. Fig. „Nu s-a găsit leac nici talentului *şogunilor* pedagogici judeţeni de a-şi ferici contemporanii cu nemuritoarele lor concepţii didactice aflate în perioada pre-Comenius şi pre-Pestalozzi”. R. lit. 30 I 2001, p. 2 (pronunţat şi scris şi *şogun*) (prin fr. *shogoun, shogun,* PR 1872); în română, cuvânt intrat în circulaţie la sfârşitul anilor ’80 datorită traducerii cărţii lui James Clavell şi, mai ales, unui serial cu acelaşi titlu (DN 3, DCR 2) (din *sho* „general” şi *gun* „armată”).

12. Botanică

bonsai s. m. „Cei mai ieftini *bonsai* (copaci pitici, care pot atinge vârste seculare într-o glastră, prin tăierea repetată a rădăcinilor şi ramurilor, cu migala unor iubitori adevăraţi de plante din lume, se găsesc în România […]”. Expr. Mag., 16/95, p. 7 (prin fr., engl., it. *bonsai*; în Anglia, din 1950, apare în titlul cărţii lui N. Kobayashi, *„Bonsai” – Miniature Potted Trees*, în fr. DHLFr 1975; vezi şi Walter, A. Fr., p. 249; „ar fi trebuit să fie pronunţat cu *s,* dar poate *z* provine prin legătura cu *bonz* – pl. *i*” (un cuvânt japonez cunoscut mai dinainte în română) „preot budist”, DCR 2 (în jap. *bonsai* „plantaţie într-o glastră plată”).

13. Transport

shinkansen s. „În cei 20 de ani de când a intrat în funcţiune, pe ruta Tokio – Osaka, cel mai rapid tren japonez, «Shinkansen» («noua linie principală»), a transportat aproximativ două miliarde de persoane”. R.1., 19 X 84, p. 6. „[…] tunelul principal va fi echipat cu două linii feroviare tip «*Shinkansen*», trenul de mare viteză […]”. R.1., 5 III 85, p. 6. – „Cu un diametru de 11 metri, tunelul principal va fi echipat cu două linii feroviare tip *Shinkansen*, trenul de mare viteză, precum şi cu altele obişnuite, mai înguste”. R.l., 5 III 85, p. 6 (pronunţat *şincansén*) (cf. engl. *shinkansen,* DCR, DCR 2).

14. Zoologie

saida s. „O companie japoneză a propus folosirea în industria alimentară a unui concentrat preparat dintr-o vietate marină numită *saida,* care se găseşte din belşug în Oceanul Pacific. În ceea ce priveşte gustul, produsul seamănă uimitor de mult cu carnea de vacă şi are proprietăţi nutritive înalte, conţinând proteine într-o proporţie de 85 la sută. Ca aspect exterior, se prezintă sub forma unor granule alb-gălbui. Se păstrează până la şase luni, iar îngheţat până la un an. În apă, fiecare granulă îşi sporeşte greutatea de cinci ori. În ceea ce priveşte asimilarea de către organism «vaca de mare» nu rămâne în urma ouălor”. Sc., 19 XI 81, p. 5.

15. Termeni privitori la realități, invenții din Japonia sau cuvinte alcătuite cu elemente ale limbii japoneze

benzoapă s. „*Benzoapa.* În primăvara aceasta, stațiile de benzină din Japonia vor pune la dispoziția conducătorilor auto un carburant mai ieftin decât cel utilizat până acum, constituit din benzină (în proporție de 70 la sută) şi apă (30 la sută). Produsul respectiv, denumit *benzoapă,* s-a obținut destul de greu, îmbinarea perfectă a celor două elemente constitutive amintite fiind rodul unei activități de cercetare şi experimentare de şase ani de zile, depuse de un grup de oameni de ştiință niponi de la Universitatea Vaseda". Sc., 18 III 80, p. 5 (din *benz/ină* + *apă*).

citocrom s. „Pentru prima oară a fost obținută în stare cristalină o enzimă denumită *citocrom,* care controlează respirația şi are un rol vital în procesul biologic uman. Performanța aparține unei echipe de specialişti japonezi de la Universitatea din Nagoya şi se apreciază că această reuşită deschide noi căi de cercetare în medicină". R.1., 29 X 80, p. 6 (din fr. *cytochrome;* L, DHLFr „pigment respirator prezent în toate celulele vii"; DN 3, DEX 2)

Ceauşima s. f. – Cartier din Bucureşti supus furiei demolatoare a lui Ceauşescu – „În *Ceauşima* nici iarba nu mai creşte" (cuvânt apărut şi folosit în limba vorbită în anii '80, când Ceauşescu a poruncit să se distrugă un cartier vechi şi central din Bucureşti pentru a construi „centrul civic". După 1989 apare şi în scris: „Demolările de cartier care au transformat Bucureştiul într-o adevărată *Ceauşima* (cum s-a zis atunci)". „22", 36/2000, p. 2 (din *Ceau*(şescu) + (Hiro)*shima;* un alt exemplu vezi la M. Avram, *Compuse,* p. 27).

dorm moto-abuzu s. „La vară, în cartierul rezidențial Minato-Ku din Tokio va fi dat în folosință cel mai scump apartament din Japonia. Este vorba de un apartament cu opt camere din blocul de şase etaje denumit «Dorm moto-abuzu». Apartamentul costă 4,25 milioane dolari şi include o grădină de 326 mp şi două parkinguri (care costă fiecare echivalentul a 42 000 dolari). Proprietarul apartamentului, al cărui nume nu a fost încă divulgat, va trebui să plătească lunar 300 000 yeni (aproximativ 1 300 dolari) numai pentru… întreținere". R.1., 2 IV 83, p. 6 //probabil din engl. *Dorm*/itory/ + *moto* + *abuzu*//.

Euroshima s. f. „Nu *Euroshimei!*" R.1., 5 XII 81, p. 6. „Pe multe [pancarte] era scris: «Nu vrem *Euroshime!*»" R.1., 12 X 81, p. 6. „Pentru a sugera pericolul ce planează asupra Europei ca urmare a angrenării sale în competiția înarmărilor nucleare, a fost lansat termenul *Euroshima,* care trimite la cel dintâi punct de pe glob care a resimțit efectele unei lovituri nucleare". R.1., 13 IX 85, p. 6; vezi şi 9 XI 81, p. 6, 3 III 82, p. 6, 4 XI 83, p. 6 (pronunțat *euroşima*) (din *Euro-* + (Hiro)*shima*) (DCR 2).

hiroşimă s. f. 1. „Cea mai nouă «achiziție» a terminologiei *sui-generis* ce îşi propune să exprime potențialul destructiv al armelor nucleare: o «*hiroşimă*» este egală cu o capacitate de distrugere echivalentă cu cea abătută asupra Hiroşimei". Sc., 16 VIII 75, p. 8. „Comandantul fiecărui submarin Trident […] va avea la dispoziție o putere de foc echivalentă cu 200 de *Hiroshime".* R.1., 15 1 85, p. 6

[scris şi *Hiroshimă*] (din n. pr. jap. *Hiroshima;* DCR, DCR 2). 2. (limba vorbită) Distrugere totală a unui oraş, a unui cartier etc. prin voinţa şi mâna omului – „Centrul Bucureştiului a devenit o adevărată *hiroşimă*” (cf. capitolul „*Hiroşima*” (despre cartierul în curs de demolare din Bucureşti) din romanul *Danubius* de Claudio Magris, 1986, Univers, 1994 (DCR, DCR 2).

hotel-capsulă s. n. „*Hotelurile-capsulă* din Japonia îşi măresc spaţiul locativ. Se pare că erau cam înghesuite”. Săpt., 21 I 83, p. 6. „*Hotel-capsulă.* În Japonia este pe cale de a se extinde reţeaua de «*hoteluri-capsule*», construcţii inedite care, după cum arată şi denumirea, sunt compuse din mici încăperi total independente. Construite din ciment şi fibre de sticlă, capsulele respective, înzestrate cu instalaţiile necesare, au 2,25 metri lungime, un metru lărgime şi 1,10 înălţime. Făcând aluzie la faptul că în Japonia este o acută criză de spaţiu hotelier şi că aceasta se va accentua, o reclamă prezenta «*hotelul-capsulă*» ca fiind hotelul anului 2001”. R.1., 21 IV 81, p. 6 (din *hotel* + *capsulă*).

minifon s. „În Statele Unite s-a constatat înmulţirea accidentelor provocate de faptul că tinerii poartă căşti aflate în legătură cu *minifoanele* produse în Japonia. Ei sunt atât de atenţi la muzica ce o ascultă încât nu mai acordă atenţie la ceea ce se întâmplă pe stradă. În localitatea Woodbridge, din Statele Unite, s-a introdus o lege care interzice în mod sever folosirea acestor *minifoane* cu cască într-o serie întreagă de situaţii. Alte state pregătesc legislaţii asemănătoare. Întreprinderile care vând asemenea produse au hotărât să organizeze o *contracampanie*”. R.1., 24 XI 82, p. 6 [din *mini-* + *-fon*].

judokan s. m., f. – Judoka – „Judocanii români şi-au etalat cunoştinţele”. Sc., 2 I 73, p. 2. „M. F. este al treilea *judokan* român care îşi adjudecă titlul de campion european”. Sc., 15 V 82, p. 5; vezi şi I.B., 8 VII 84, p. 5 (pron. şi scris şi *iudocan* şi *giudocan;* DN 3, DEX, DCR, DEX 2, „după fr. *judoka*”, DCR 2); probabil însă creaţie românească după *mohican, băcan,* format cu *-an,* din cauză că *judoka* este mai greu de perceput ca fiind o formă de plural (neînsoţit de o cifră, de exemplu ca în citatele cu *karateka;* vezi şi „Şapte *judoka*”).

niponism s. „Cunoscător rafinat al civilizaţiei nipone, Florea Ţuiu prezintă o nouă carte asupra acestui singular univers. Aceasta, rod al unei cercetări de aproape două decenii la nivel social, economic, politic, caută să pătrundă printr-un demers riguros condus, «secretele miracolului japonez». Aşadar, «*Niponism*» – *de la doctrină la acţiune* vede lumina tiparului la Editura Politică”. Săpt., 27 XI 87, p. 2 (probabil creaţie rom. din *nipon* + *-ism*).

niponologie s. – Studiul specificului japonez – „M-am simţit umilit de amalgamul de la un moment dat de pe scenă (de limbă, de forme vechi şi noi japoneze puse laolaltă) şi m-am întrebat dacă se va trece vreodată, şi în România, la subtilităţi în domeniul *niponologiei*... Poate cu începere din anul 2000, la a doua ediţie a Săptămânii culturale japoneze”. R.lit., 37/96, p. 21 //după fr. *japonologie* sau din *nipon* + *-ologie//.*

shintoist adj. (2000) – Adept al shintoismului – vezi *gohei, shinto* (scris şi *şintoist*) (din fr. *shintoiste,* PL, PR, DHLFr 1904; DN 3).

shogunal s., adj. – Care aparţine unui *shogun.* – „Kamakurei, fosta capitală *shogunală…*" „22", 5/2000, p. 15 (din fr. *shog(o)unal,* PL, L 2000).

shogunat s. – Perioadă cât durează o anumită dinastie de şoguni – „Expoziţia… acoperă cu precădere finalul *shogunatului* Tokugawa (1800–1868)". R.lit., 7/96, p. 20 (din engl., fr. *shog(o)unat,* PL, s.v. Japon; vezi şi M, Le P 168).

teleguliver s. „Firma japoneză «Mitsubishi» a fabricat un televizor uriaş, cu o lăţime de 10 metri şi o înălţime cât a unei case cu două niveluri. *Teleguliverul* a fost instalat într-una din pieţele capitalei Japoniei şi este destinat să facă reclamă televizoarelor de serie produse de către respectiva firmă. Uriaşul televizor a costat o jumătate de milion de dolari, dar se pare că firma «Mitsubishi» n-a cheltuit degeaba această sumă respectabilă, pentru că vânzările sale au crescut simţitor după instalarea lui". Sc., 24 I 81, p. 5 (din *tele-* + *Guliver*).

tehnopolis s. „Ministrul japonez al industriei şi comerţului a anunţat un proiect care vizează construirea până în 1990, în mijlocul unor spaţii verzi, a unui număr de 20 oraşe ale tehnicii, denumite «Tehnopolis». Ele urmează a fi ridicate în imediata vecinătate a unor localităţi mai mici şi în perimetrul lor vor fi construite una sau mai multe uzine specializate într-un număr restrâns de domenii ale tehnicii de vârf, şi anume: semiconductoarele, computerele, fibrele optice, biotehnologia şi roboţii. «Oraşele tehnicii» vor cuprinde, de asemenea, un centru de documentare şi cercetări şi o şcoală politehnică". Sc., 2 XII 82, p. 5 (din *tehno-* + *-polis,* cf. fr. *tehnopole,* PR 1983).

Terrashima s.f. „Întregul glob distrus ca Hiroshima […] Pământul să nu devină niciodată o *Terrashima,* pe care nu ar mai exista nici hibakusha, nici nissei". R.1., 1. VIII 85, p. 6 (pronunţat *teraşima*) (DCR 2) (din *Terra* + [Hiro]*shima*).

tokiot s. – Locuitor al oraşului Tokio – „Sărbătoare. Zeci de *tokioţi* au fost, duminică, oaspeţii celei de a 22-a ediţii a sărbătorii anuale a ziarului „Akahata", organ central al P. C. Japonez". R.1., 5 V 81, p. 6 (probabil creaţie românească după *fanariot, patriot*; vezi şi foarte recentul *bingot(ă).* R.lit., 20/2000, p. 16 (din jocul *Bingo* + *-ot*; cf. fr. *tokyote*)).

Cât de repede se pot „construi" astfel de cuvinte poate reieşi din următoarea împrejurare: în ziua de 23 aprilie 2000, când la Cernobâl se manifesta, cu ocazia celei de a 14-a triste aniversări a catastrofei nucleare, în localitatea franceză *Blaye* – unde este situată o centrală nucleară – se manifestă cu pancarte pe care era scris „Non à *Cernoblaye*" (din *Cerno*[bâl] + *Blaye*).

Termenii de provenienţă japoneză – imensa majoritate – pătrunşi în română pe cale indirectă, prin filieră occidentală, în special prin limba franceză, permit o serie de observaţii.

Deşi sunt cuvinte exotice, care exprimă o realitate şi o mentalitate extrem de diferite de cele occidental-europene, în general, şi de ale noastre, în particular, cine citeşte (con)textele în care apar cuvintele respective nu este „depeizat" în privinţa

sensului lor. Tocmai din cauza „depărtării” lor, cei care le folosesc o fac cu precauția elementară de a le „explica”, şi nu numai pe cele rarissime, dar şi pe cele relativ mai cunoscute.

1) Astfel, se dau explicații mai mult sau mai puțin bogate – unele într-adevăr ample – la cuvinte oarecum mai cunoscute, precum: *kabuki, sumo, zen, saké, nô, ikebana, kamikaze, tsunami, hiroshima* şi, desigur, la termeni mai rari sau absolut neobişnuiți, de exemplu *mitate, spam, ukiyo-e, kami, koan, yofuku, wafuku, fuku, dorm moto-abuzu, hotel-capsulă, ryotei, keplon, torii, hibakusha, spamku, amakudari, itai-itai, minamata, teleguliver, tehnopolis, omozukai, benzoapă, shinkansen, saida, gin, citocrom.* De menționat că în unele situații cuvintele din această categorie apar, după ce li se explică semnificația, între paranteze: *koshi-maki, suso-yoke, shita-jime, obi, obi-age, obi-dome, sashimi, sushi, tempura, che no yu, koto, shimenawa, gohei.*

2) În cazuri ceva mai rare, termenul japonez este explicat pe scurt, în cadrul unor paranteze, de pildă la cuvintele: *kyogen, nippon, kata, yusei-gachi, aokan, okiya, ryokan, moxa, kogai, shakuhachi, bonsai, yakuza.*

3) Cel de al treilea procedeu, aplicat la un mic număr de lexeme, este notarea unui fel de sinonim între ghilimele sau între paranteze, ca la *bijin* sau la *mie* (pentru sinonimie, vezi mai departe).

4) Tot relativ rar apare un al patrulea procedeu: explicația termenului (japonez) între paranteze sau după o linioară; situația aceasta apare, de exemplu, la cuvintele: *doyas, joruri, shamisen.*

Desigur, nu toți cei care au introdus în textele din presă reproduse în exemplele de mai sus cuvinte de origine japoneză procedează la fel, aşa încât la unii termeni putem observa, în contexte diferite, tratamente diverse în privința explicațiilor; de exemplu *yakuza* apare şi explicat pe larg, dar şi lămurit între paranteze.

Extrem de interesant pentru specialist este că uneori în textele cu cuvinte întâlnite în presă ne întâmpină nu numai explicații semantice, ci şi unele etimologice – foarte corecte, de altfel. Este cazul cuvintelor *ukiyo-e, yakuza, batakusai, Euroshima;* la *ikebana,* într-un context mai larg, pe lângă lămuririle lingvistice, se dau şi nenumărate detalii ale artei aranjamentului floral. La foarte puține cuvinte sensul nu apare însă nici din context şi nici din explicații etimologice. Este vorba de termenii *sensei, tackwoado, yuko, nissei;* la *fuku* explicația dată în text nu pare a fi cea corectă, la fel cea de la *sumotori.*

Cu toate lămuririle semantice sau, mai rar, etimologice, cuvintele de proveniență japoneză au un statut particular în limba română, ceea ce face ca cei care le folosesc în presă să le „separe” de ceilalți termeni din context, de mult intrați în țesătura limbii noastre, fie utilizând cursivele (de exemplu la termenii *haiku, mie, mitate, kata, karateka, sumo, sumotori, kami, shinto, hotel-capsulă, ryokan, koto, che no yu, gohei, minifon, teleguliver, biwa, shamisen, shakubachi, batakusai, gin* etc.), fie ghilimelele (de exemplu la cuvintele *okiya, hibakusha,*

tsunami, itai-itai, yakuza, shinkansen). În funcţie de sistemul utilizat de un autor sau de altul, aceleaşi lexeme apar uneori redate prin cursive şi alteori puse între ghilimele, ca de exemplu în cazul termenilor *nô, kabuki, aokan, doyas, tsunami.*

Trebuie precizat că notarea vocabulelor de provenienţă japoneză între ghilimele sau, mai des, prin cursive depinde de „vechimea" lor în limba noastră. Astfel, dacă luăm ca „eşantion" un text recent despre realităţi artistice din Japonia, intitulat *Imagini din Ţara Soarelui-Răsare* (R.lit., 8/2000, p. 17), vom observa că se face o strictă demarcaţie grafică între termenii din limba japoneză în funcţie de cunoaşterea/înţelegerea lor de către un public presupus a fi larg şi de necunoaşterea lor, ceea ce, deseori, echivalează cu raritatea lor. Astfel, dacă termeni relativ cunoscuţi şi, oricum, mai vechi, precum *kimono, nipon, samurai* figurează cu aldine, precum întregul articol, cuvântul *sepukku*, varianta livrescă a deja cunoscutului *hara-kiri*, apare scris cu cursive, ca, de altfel, şi alţi termeni neologici din articol – în cazul în speţă francezi – mai puţin cunoscuţi, cum sunt [tehnica de] *pointes* sau [spectacol] *coupé.*

De cele mai multe ori, îmbogăţirea unei limbi cu termeni din alte idiomuri echivalează cu *lărgirea sinonimiei* în limba respectivă. Aşa s-a întâmplat cu româna care, de pe urma relaţiilor directe sau indirecte cu limbi apropiate geografic (limbi slave, maghiara) sau cu idiomuri din Apus (în special cu franceza), şi-a amplificat considerabil spectrul sinonimic, unul dintre cele mai bogate din lume, tocmai prin aportul masiv din numeroase limbi străine. Care este situaţia, din acest punct de vedere, a elementelor lexicale de provenienţă japoneză? De menţionat că nu luăm în discuţie decât termenii care s-au impus realmente sau au şanse de a se integra în română. Se poate observa că cele mai multe cuvinte de provenienţă niponă nu participă la mărirea câmpului sinonimic românesc, din simplul motiv că mulţi termeni din această categorie sunt unici ca semnificaţie; ei reprezintă elemente specifice civilizaţiei şi mentalităţii japoneze, transportate pe alte meleaguri. Astfel, ar fi greu să se pună măcar problema existenţei vreunui sinonim cunoscut mai dinainte în limba română pentru *haiku, nô, kabuki, judo, karaoke, karate, sumo.* În alte situaţii există posibilitatea unei sinonimii, dar, fapt interesant, sinonimia se realizează cu precădere în interiorul elementelor lexicale japoneze care au pătruns în limba română; de exemplu *seppuku* este „sinonim" cu mai vechiul *hara-kiri,* chiar dacă între ele există o diferenţiere de stil, nesesizabilă însă pentru altcineva decât pentru japonezi (*hara-kiri* este „vulgar" în raport cu *seppuku*), în schimb sinonimia este perfectă între *shinto* şi termenul mai de mult cunoscut, *shintoism.* La fel se constată sinonimia perfectă între *judoka* şi *judokan,* cu observaţia că aici s-a depăşit cadrul intern al limbii japoneze: al doilea termen, „crescut" din primul, a fost „românizat", pentru că astfel se adapta mai uşor categoriei substantivelor masculine. *Hiroshima,* devenit nume comun cu sensul „oraş, cartier distrus prin voinţă şi de mână de om", apare sinonim, tot prin „autohtonizare", cu rom. *Ceauşima,* creat după chipul şi asemănarea primului! În fine, este cazul să amintim aici că *shogun* – cel mai cunoscut astăzi dintre termenii recent introduşi din japoneză în română – a devenit sinonim cu „patron, boss".

Nu putem încheia fără a atrage atenția și asupra a două omonimii, una de caracter intern, japonez, între termenul mai de mult pătruns în română, *nipon* „japonez", și mai recentul *nippon* „K.O. la judo", cealaltă între mai vechiul *gin,* de sorginte engleză, și jap. *gin.* În timp ce, dacă prima sinonimie este posibil să „deranjeze" vreodată (admițând o propoziție ca „Un englez a învins prin *nippon* un *nipon*"), cea de a doua este absolut improbabilă, din cauză că termenul jap. *gin* nu are nici șansa de a se implanta în română și nici de a se afla în „anturajul" substantivului *gin* „băutură".

În fine, apare problema delicată a statutului în română al cuvintelor discutate mai sus, care, după cum ușor s-a putut observa din inventarul de termeni discutați, fac parte exclusiv din categoria numelui. Evident, majoritatea zdrobitoare este constituită din nume comune, atât în japoneză, cât și în română; există doar două nume, la origine, proprii, care însă – în română și în alte limbi unde s-au introdus – au devenit nume comune. Este vorba despre doi termeni născuți din nume proprii după bombardarea Japoniei în 1945 cu bomba atomică, *hiroșima* și *minamata*. O situație specială are numele bolii *itai-itai,* care își are sorgintea în repetarea interjecției japoneze *itai!* Dintre substantivele repertoriate, despre care se poate presupune că rămân în limba noastră? Răspunsul la această întrebare nu îl poate da decât istoria viitoare a limbii române, depinzând în mare parte de rolul jucat de Japonia mai departe pe „piața" internațională, de relațiile cultural-economice dintre cele două țări, România și Japonia etc. Se poate afirma că există „semne bune" în această privință și, deci, că – poate – termeni care acum par foarte îndepărtați de preocupările actuale, să devină importanți în viitor. În momentul de față putem preciza doar că o serie de cuvinte de origine japoneză care au multe ocurențe în română (în DCR și DCR2, pentru că alte dicționare ale limbii române, chiar recente, nu furnizează exemple) au toate șansele de a se impune relativ repede, dacă nu au și făcut-o deja, cel puțin în anumite medii.

I) În prima categorie intră cuvinte precum *kabuki, karaoke, nô, haiku, yakuza, shinto, koka, saké, sushi, judokan, ikebana, zen, Ceaușima, shogun, Hiroshima, kamikaze, sushimi,* lexeme mai ales din domeniul sportului, al spectacolelor, al alimentației (acestea din urmă se vor putea impune în limbă dacă gusturile alimentare o vor cere), termeni care fac parte, în general, din categoria cuvintelor internaționale. Deși nu au decât câte o singură „intrare" în DCR, considerăm că și termenii *bonsai* și *tokiot* aparțin acestei prime categorii. Arborele pitic *bonsai* este mai de mult pus în vânzare în florăriile noastre și chiar cei care nu îl cumpără au ocazia să îl vadă relativ des și să afle numele lui. Iar pentru a-i denumi pe locuitorii orașului Tokio există numele *tokiot,* creat în română, probabil după *fanariot.* În favoarea introducerii acestui substantiv în prima categorie pledează și situația sa morfologică: este perfect adaptat la sistemul morfologic și, ca dovadă, apare sub forma de plural *tokioți*. (Este știut că în limba japoneză substantivele nu cunosc diferența între singular și plural, între genuri etc. Le H, p. 247.) De altfel, adaptarea morfologică se evidențiază și în alte cazuri din categoria I: *zen* și *shogun* apar în

unele citate de mai sus sub forma de sg. articulat (*zen-ul, shogun-ul* sau chiar *shogunul,* deci fără linioara care atrage atenția asupra caracterului recent al introducerii în română a cuvântului respectiv); la fel *hirosima,* devenit nume comun, apare la sg. cu art. nehotărât, *o hirosimă; haiku* și *ikebana* au la G-D formele *haiku-ului* și *ikebanei.* Aceleași semne ale integrării morfologice apar și la plural, unde se înregistrează *judokanii, hiroshime,* iar pentru *haiku, haiku-uri. Kamikaze* ne întâmpină la G. pl. cu forma *kamikazilor.* În paranteză fie spus, în mod oarecum curios apar sub diverse forme de sg. articulat sau la pl. substantive care semantic nu sunt dintre cele mai cunoscute, cum ar fi: *senseiul, spamku-uri, Euroshime.* O situație specială o au cuvintele din japoneză care au pătruns în română cu unele derivate ale lor, ceea ce le întărește poziția, de exemplu: *judo, judoka; karate, karateka; sumo, sumotori.* Un alt factor de stabilitate în limbă îl prezintă preluarea sau dezvoltarea în română a unor sensuri figurate ale termenilor de sursă japoneză, de exemplu la *ikebana, kamikaze, tsunami. Haiku* și-a extins sensul și asupra prozei, iar *tatami* a dezvoltat un sens secundar în română (este adevărat, rar utilizat). Cel mai interesant este *shogun,* care a devenit chiar o poreclă (în lumea mai mult sau mai puțin interlopă din ultimii 10 ani), ceea ce constituie, totuși, o dovadă clară a „implantării" acestui termen în limba noastră! Apropo de sensul figurat al substantivului *hiroshima,* trebuie remarcat că lucrurile nu se petrec altfel în alte limbi. Un singur exemplu edificator: scriitorul italian Claudio Magris a denumit cartierul distrus din București, la ordinul lui Ceaușescu, *Hiroshima,* în capitolul astfel intitulat din romanul său *Danubio* (1986, p. 405–407 – vezi traducerea românească a lui Adrian Niculescu, *Danubius,* Univers, 1994, p. 383-386). Am adăuga că bucureștenii înșiși denumeau în acele tragice momente din anii '80 Capitala tot *Hiroshima* sau, „autohtonizându-i" numele, *Ceaușima,* oricum, cu același sufixoid *-șima.* În jap. cu sensul „insulă", *-șima* ca prefixoid este semnalat pentru prima oară în M. Avram, *Compuse,* p. 27; vezi Dimitrescu, *-șima*, p. 25–27.

II) A doua categorie este constituită dintr-un număr de termeni care, probabil, cândva, vor putea deveni mai răspândiți. Acestui „purgatoriu" considerăm că îi aparțin cuvinte precum *bunraku, joruri, kata, Euroshima, obi, hotel-capsulă, keplon, hibakusha, kogai* (chiar dacă din citatele respective reiese că ultimele două lexeme sunt foarte răspândite!), *minamata, omozukai, koto, shinkansen, niponologie, niponism, sensei, shamisen.*

III) În fine, categoria a treia este alcătuită din unii termeni care, foarte puțin probabil, ar putea deveni cât de cât populari, de exemplu *beni-e, bijin, buto, kyogen, mie, mitate, shingucki, spamku, ukiyo, ippon, nippon, shotokan, tackwoado, yuko, yusei-gachi, kami, koan, fuku, koshi-maki, obi-age, obi-dove, shita-jime, suso-yoke, yofuku, wafuku, aokan, dorm moto-abuz, doyas, ryotei, ryokan, torii, tempura, cha no yu, gohei, nissei, shimenawa, amakaduri, itai-itai, moxa, minifon, teleguliver, tehnopolis, biwa, shakubachi, benzoapa, saida, batakusai, gin, citocrom, terrashima.*

După cum se poate uşor observa, termenii din categoria a treia sunt cei mai numeroşi: ei reprezintă cam o jumătate din totalul lexemelor recente de provenienţă japoneză.

De asemenea, s-a putut constata din prezentarea diverselor domenii în care elementele japoneze joacă un anumit rol că cele mai numeroase aparţin ariilor sportului, ale spectacolelor, ale obiceiurilor şi vieţii de zi cu zi (de observat că, deşi cuvintele din domeniul îmbrăcăminţii sunt numeroase, ele nu au circulaţie şi nici nu credem a avea vreodată în limba română). Deşi se ştie ce imensă importanţă prezintă Japonia în spaţiul tehnico-ştiinţific mondial, nu am înregistrat termeni din această arie (evident, aici facem abstracţie de numele de mărci „depuse”, de tipul Toyota, Mitzubishi, Toshiba, Seiko, Hitachi, Yamaha…, care nu intră în cadrul studiului de faţă). Care să fie explicaţia? În *Enciclopedia Universalis,* 1991, Paris, p. 440, întâlnim următoarea precizare: „À cet égard [limbajul ştiinţei şi al tehnicii] on peut s’interroger sur la curieuse passivité du Japon et la façon dont il laisse l’anglais devenir à l’intérieur de ses propres frontières la langue véhiculaire de l’information. Il est probable que le temps de la prise de conscience est proche ou le géant des sciences et des techniques cessera d’être un nain pour la diffusion de ce qui constitue la source même de sa puissance”. În ceea ce ne priveşte, această explicaţie nu ni se pare satisfăcătoare. Nu credem că „pasivitatea” trebuie invocată, ci un anumit „calcul” („porteur”, cum spun francezii): japonezii, conştienţi de „barierele” pe care le reprezintă limba lor, au a l e s pentru a exprima c o n ţ i n u t u l japonez în domeniile lor de vârf, printre care electronica, informatica etc. – forma limbajului c o m u n al acestor discipline, care este cea anglo-americană; se ştie că azi engleza americană este unanim recunoscută a fi limba „vehiculării” ştiinţifice generale. În scopul de a fi cunoscuţi pe plan m o n d i a l, japonezii au înţeles că era necesară – în limbajul scris din lucrările lor, ca şi în relaţiile cu specialişti din alte ţări – utilizarea unei limbi i n t e r n a ţ i o n a l e pentru ştiinţă. În momentul actual al istoriei, japonezii şi-au permis această „concesie” a propagării performanţelor lor tehnico-ştiinţifice prin folosirea cu precădere a limbii Americii, cu care întreţin relaţii speciale, de „odio – amore”: SUA este ţara celor mai apropiate colaborări, dar şi a celor mai acerbe concurenţe cu Japonia. Ce va aduce viitorul din acest punct de vedere este dificil de prevăzut… Oricum, ceea ce observăm la noi este valabil pentru toate celelalte ţări care „importă” produsele tehnico-ştiinţifice japoneze, dar le denumesc cu termeni anglo-americani.

Cum se prezintă elementele recente de sursă japoneză în cel mai cunoscut şi mai răspândit dicţionar al limbii române, DEX? Evident că nu putem avea pretenţia absurdă ca toate lexemele inventariate mai sus să fie consemnate în DEX. În lucrarea de faţă le-am înregistrat pentru că am considerat că pentru istoria lexicului românesc orice „prezenţă”, la un moment dat, a unui cuvânt, cât de efemer, în limba noastră – fie creaţie autohtonă, fie termen provenit dintr-o limbă străină – poate avea o anumită semnificaţie cândva, într-un viitor apropiat sau îndepărtat.

În cele ce urmează ne vom referi exclusiv la cuvintele de provenienţă japoneză înregistrate în prima categorie, desigur, fără a avea siguranţa că toate se

vor impune definitiv în română. Dintre cei 19 termeni din prima categorie stabilită de noi, am întâlnit (în DEX 2) 6 cuvinte, şi anume *haiku, ikebana, judoka, kabuki, kamikaze, saké,* situație care ne face să ne punem câteva întrebări. Cum, dacă aproape totdeauna, ca tip teatral, *kabuki* apare alături de *nô,* de ce acesta din urmă nu este consemnat în DEX? Să fie *kabuki* mai „cunoscut" decât *nô*? De semnalat că *nô* este cuprins într-un număr de 4 citate în DCR 2 – apărut, este adevărat, cu un an după DEX 2 –, dar nici un redactor al DEX-ului să nu fi văzut, în țara noastră, un asemenea tip de teatru sau să nu fi citit cronici despre *nô* începând cel puțin cu anul 1981? Greu de crezut! De asemenea, este curios că în DEX 2 nu apare *Hiroshima* care, în anii de tristă amintire '80, a căpătat semnificația „cartier din Bucureşti supus demolărilor ordonate de Ceauşescu", ca să nu mai vorbim de sensul din fizică al acestui cuvânt, consemnat în presă din anul 1975 şi prezent ca atare în DCR în '82. La fel, fenomene sociale de tipul *yakuza* sau *karaoke* credem că şi-ar fi putut găsi un loc în DEX. Semnalăm, cu această ocazie, că *yakuza* are în limba noastră o „vechime" de un sfert de secol (primele citate sunt din 1975!). În fine, nu putem fi decât surprinşi că DEX nu a înregistrat termenul de sursă japonez cel mai cunoscut în momentul de față, *shogun,* care-şi datorează fulgerătoarea răspândire (s-a adaptat perfect sistemului morfologic românesc, este prezent extrem de frecvent în paginile ziarelor noastre, a devenit chiar „poreclă" etc.) unui serial cu acest titlu prezentat la TV[5]. Considerăm că un dicționar ca DEX ar fi trebuit să cuprindă termeni ca cei de mai sus dacă ar fi dorit ca ediția sa din 1996 să rămână o „oglindă" a epocii noastre… Aici se pot pune în discuție criteriile de introducere a cuvintelor „noi" în DEX; oare nu sunt elocvente folosirea lor în limba vorbită, prezență uneori frecventă în presă sau/şi vechimea în limbă? (deşi trebuie constatat cu regret că în țara noastră nu se manifestă o grijă susținută pentru datarea cuvintelor, preocupare majoră în operele lexicografice[6] de pe alte meleaguri…).

În plus, trebuie atrasă atenția că din japoneză, în afară de o serie de elemente lexicale, ne-a parvenit şi un sufixoid: acesta se manifestă atât în limbi din Apus, cât şi în interiorul limbii române. Este vorba despre sufixoidul *-şima,* provenit din *Hiroshima* (în japoneză *shima* are sensul „insulă", vezi mai sus), după tragica bombardare a acestui oraş, la 6 august 1945, cu prima bombă atomică; de atunci *Hiroshima* a devenit simbolul distrugerii realizate prin voința omului, iar *-şima* a „înzestrat" termenii alcătuiți în anii următori în lumea largă (*Euroshima* şi *Terrashima*) şi în țara noastră (*Ceauşima*) cu sensul său total negativ… (vezi Dimitrescu, *-şima*).

---

[5] Romanul care a stat la baza serialului, *Shogun* de James Clavell, tradus în România în 1988 şi în 1993 (realizatorul celei de-a doua traduceri a fost acuzat de plagiat – vezi Naț., 5 IV 2000, p. 12), nu a avut impactul cunoscut de serialul urmărit de mult mai multe persoane decât cele care au citit romanul scriitorului britanic…

[6] Una dintre ultimele este *Grande dizionario italiano dell'uso* (de Tulio de Mauro, Torino, 1999), unde datării cuvintelor i se acordă o mare importanță.

În fine, câteva observații privitoare la cuvintele de altă origine decât cea japoneză, dar privitoare la realități japoneze sau create cu elemente ale limbii japoneze. Astfel *shintoist*, *shogunat* şi *shogunal* se referă la realități japoneze: pornind de la termeni japonezi (*shinto, shogun*), limba franceză a „creat" cele trei lexeme prin derivație cu sufixe, aşa încât la etimologia acestor cuvinte trebuie scris „*din* fr. (la *shogunat* se adaugă engl.) x". Tot limbii franceze îi datorăm şi substantivul *citocrom,* termen care nu conține nici un element japonez, dar se referă la o invenție japoneză în domeniul medicinei. Acesta provine din fr. *cytochrome,* înregistrat în mai multe dicționare ale limbii franceze, de exemplu în L, DHLFr. Ceva mai complicată este etimologia termenului *niponologie,* care, fie s-a creat după fr. *japonologie,* fie, într-o limbă străină, din *nipon* + *-ologie* şi, în acest caz, neştiind exact care este limba în care s-a produs derivarea, notăm etimonul între // – //.

Doi termeni intră în categoria compuselor (*dorm moto-abuzu* şi *hotel-capsulă*); dacă despre primul putem bănui că este o creație pornind de la engl. *Dorm*[itory] + *moto* + *abuzu* (în jap. *basu* „autobuz" Le H, p. 994), pentru al doilea nu avem indicii exacte, aşa că îl putem pune între // – //. Un tip special de compunere apare la termenul *benzoapă,* alcătuit dintr-un prefixoid provenit din substantivul *benz*(ină) şi substantivul *apă.*

Trei termeni sunt formați cu prefixoide: *minifon, tehnopolis, teleguliver. Minifon,* cu un sens identic cu al fr. *baladeur* şi engl. *walkman,* este alcătuit nu numai dintr-un prefixoid foarte „la modă", *mini-*, dar şi dintr-un sufixoid, *-fon.* La fel *tehnopolis,* din prefixoidul *tehno-* şi din sufixoidul *-polis* (cf. fr. *tehnopole* PR 1983, deci înregistrat cu un an mai târziu decât *tehnopolis* (1982)). Termenul uşor glumeț *teleguliver* este alcătuit din prefixoidul arhicunoscut *tele-* şi dintr-un nume propriu (*Guliver*), aici redus la un substantiv comun cu sensul „imens, uriaş". În toate aceste trei cazuri, cum este greu de „detectat" limba căreia îi aparțin noile creații, etimologia lor trebuie dată între // – //.

Într-un singur caz nu avem de a face cu un cuvânt „format" într-o altă limbă pe baza unui termen japonez, ci, pur şi simplu, cu adăugarea unui sens nou, tehnic, numelui propriu *Hiroshima,* devenit comun, *hiroshima,* probabil în engleza americană. Tot acelaşi termen a căpătat, de data acesta în mai multe limbi, sensul „dezastru realizat prin voință şi mână de om". Cu aceasta am ajuns la „extragerea" din acelaşi termen, devenit nume comun, a sufixoidului *-şima,* care apare la termeni creați în limbi străine, precum *Euroshima* sau *Terrashima,* şi în română, *Ceauşima.* Vedem, deci, că nu numai în alte limbi s-au „construit" termeni noi pe baza unora japonezi, dar şi în limba noastră.

Tot limba română, credem, este la baza creației cuvântului *tokiot* (analogic cu *fanariot, patriot*) şi, probabil, şi a substantivelor 1) *niponism,* care apare în titlul unei cărți despre Japonia scrise de un român (Florea Țuiu, ***Niponism*** *– de la doctrină la acțiune,* apărută la sfârşitul deceniului al 8-lea) şi pe care nu l-am întâlnit într-o altă limbă străină şi 2) *judocan* (format din *judoka* şi *-an,* analogic cu *mohican, băcan*).

Sub beneficiu de inventar, până la proba contrarie, termenii *Ceauşima, judocan, niponologie* şi *tokiot* sunt neologisme create în română cu „material" japonez! În *Jurnal filozofic,* C. Noica observa, pe bună dreptate, despre limbă că rezistă „cât poate inventa" (Bucureşti, 1990, p. 51). Din acest punct de vedere se poate afirma că româna are o putere de invenție enormă!

Nu putem încheia înainte de a spune ceva despre cum considerăm că ar trebui redactată etimologia unor cuvinte recente, cum sunt cele supuse discuției mai sus. Sigur că, cele mai multe, ne-au parvenit prin filiere străine, în majoritate prin franceză sau engleză. La „etimologie" însă credem că nu este suficient să se trimită la echivalentul din fr., engl. etc., ci să se menționeze undeva, de exemplu, la începutul articolului, „cuv. jap.". În acest fel, oricine deschide un dicționar de tipul DEX-ului, de orice nivel cultural ar fi, află că, în timp ce *saké,* de exemplu, este un cuvânt de origine japoneză, dar ne-a parvenit prin limba franceză, *remaia* vine direct din limba franceză. Procedeul actual, prezent în DEX, de a se nota, de exemplu, la *saké,* „din fr. *saké*", şi la *remaia,* „din fr. *remmailler*", ocultează originea reală a celor două cuvinte, puse pe acelaşi plan… Desigur că în DEX nu trebuie făcută „etimologia etimologiei" – aşa cum se procedează într-un dicționar exclusiv „etimologic" – dar notându-se, în paranteză, nu etimologia, ci doar limba de origine, se aduce, în plus, un element lingvistic necesar şi se permite detectarea mentalității, a culturii, a civilizației căreia îi datorăm, de fapt, un termen. Propunerea noastră este de a se nota, în cazuri ca cele cercetate mai sus, încă de la începutul articolului lexicografic cuv. jap., iar la etimologie de a se preciza prin fr., engl. x (aşa cum se procedează, de exemplu, în NZ). Numai în acest fel se pune de acord definiția întâlnită în DEX a unor termeni, care fac referire la „poezia japoneză" (*haiku*), la „teatrul tradițional japonez" (*kabuki*), la „luptător[ul] japonez" (*kamikaze*), la „băutura japoneză" (*saké*) cu originea reală a acestor cuvinte. Propunerea prezentă ar trebui extinsă şi asupra altor termeni care, pătrunzând prin filiere diverse, conduc la îmbogățirea limbii române şi la progresul cunoştințelor noastre în domenii cât mai variate. Iar în cazul unor elemente de sursă japoneză, indicarea în acest fel a originii înseamnă o incursiune într-un univers nou, care merită cu prisosință a fi cunoscut şi explorat.

BIBLIOGRAFIE – ABREVIERI

A. = „Adevărul", ziar, Bucureşti.

adj. = adjectiv, adjectival.

As. = „Formula AS", revistă, Bucureşti, după 1989.

BD = Clarence L. Barnhart, Sol Steinmetz, Robert K. Barnhart, *The Barnhart Dictionary of new English since 1963,* Bronxville, New York, Evanston, San Francisco, London, 1972.

C = „Curentul", ziar, Bucureşti, seria nouă, după 1989.

cf. = confer.

Cont. = „Contemporanul", revistă, Bucureşti.

Cotid. = „Cotidianul", ziar, Bucureşti, după 1989.

D. = „Dilema”, revistă, Bucureşti, după 1989.
DCR = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente,* Bucureşti, 1982.
DCR 2 = Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente,* ediţia a doua, Bucureşti, 1997.
DEX = *Dicţionar explicativ al limbii române,* Bucureşti, 1975.
DEX 2 = *Dicţionar explicativ al limbii române,* ediţia a doua, Bucureşti, 1996.
Dimitrescu, O. = Florica Dimitrescu, *À l'occasion de la réédition du Dicţionar româno-japonez,* în RRL, 1974, nr. 6.
Dimitrescu, *-şima* = Florica Dimitrescu, *Un sufixoid nou şi rar: -şima,* în LL, XLV, 2000, nr. 1-2.
DHLFr = *Dictionnaire historique de la langue française.* Sous la direction de Alain Rey, Paris, 1992.
DMC = P. Gilbert, *Dictionnaire des mots contemporains,* Paris, 1980.
DN 3 = Fl. Marcu, C. Maneca, *Dicţionar de neologisme,* ediţia a treia, Bucureşti, 1978.
DPN = M. Cortelazzo, U. Cardinale, *Dizionario di parole nuove,* 1964, Torino, 1986.
EJ = *All Romanized English-Japoneze Dictionary,* by Hyojun Romaji Kai, Tokio, 1996.
engl. = limba engleză.
Ev.z. = „Evenimentul zilei”, ziar, Bucureşti, după 1989.
Expr. Mag. = „Expres Magazin”, revistă, Bucureşti, după 1989.
Expres = ziar, Bucureşti, după 1989.
Fl. = „Flacăra”, revistă, Bucureşti, înainte şi după 1989.
fr. = limba franceză.
Gaz. sp. = „Gazeta sporturilor”, Bucureşti, după 1989.
I.B. = „Informaţia Bucureştiului”, ziar, înainte de 1989.
it. = limba italiană.
J = Hélène Cornerin, *Japon,* Paris, 1995.
jap. = limba japoneză.
JDC = Louis Frédéric, *Le Japon. Dictionnaire et civilisation,* Paris, 1996.
L = *Lexis. Dictionnaire de la langue française* (direction de Jean Dubois), Paris, 1975.
L 2000 = *Larousse 2000,* Paris, 1999.
Le H = Michel Malherbe, *Les languages de l'humanité,* Paris, 1997.
Le P = „Le Point”, numéro spécial Japon, 1435, 17 mars 2000.
M = Samuel E. Martin, *Martin's Pocket Dictionary English-Japanese, Japanese-English,* Tokio, 1995.
M. Avram, A. = Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, Bucureşti, 1997.
M. Avram, *Compuse* = Mioara Avram, *Compuse de tip tematic în presa actuală,* în StUBB, Philologia, XLII, 1997, nr. 4.
MC = P. Gilbert, *Dictionnaire des mots contemporains*, Paris, 1980.
MD enc. = *Mic Dicţionar enciclopedic,* Bucureşti, 1993.
Mod. = Alain Dupas/Jose Freches, *Modernissimots,* Paris, 1987.
Naţ. = „Naţional”, ziar, Bucureşti, după 1989.
n. pr. = nume propriu.
NZ = *Il Nuovo Zingarelli, Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli,* undicesimma edizione a cura di Miro Dogliottie, Luigi Rosiello, Bologna, 1990.
PL = *Petit Larousse,* Paris, 1990, 2000.
PR = *Petit Robert,* Paris, 1996.
Pr.R.TV = „Programul radio-tv”, revistă, Bucureşti, înainte şi după 1989.
R.1. = „România liberă”, ziar, Bucureşti, înainte şi după 1989.
R.lit. = „România literară”, revistă, Bucureşti, înainte şi după 1989.
rom. = limba română.
RRL = „Revue roumaine de linguistique”, Editura Academiei Române.
Săpt. = „Săptămâna culturală a Capitalei”, revistă, Bucureşti, înainte de 1989.
Sc. = „Scânteia”, ziar, Bucureşti, înainte de 1989.
Sc.t. = „Scânteia tineretului”, ziar, Bucureşti, înainte de 1989.

SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, revistă, Bucureşti, din 1950.
Sp. = „Sportul (popular)”, ziar, înainte şi după 1989.
Walter, A. Fr. = Henriette Walter, *L'aventure des mots français venus d'ailleurs,* Paris, 1997.
„22” = revistă, Bucureşti, după 1989.

28 bis, Rue Pouchet
75017 Paris